

شهریور ۱۴۰۱
مسلسل: ۱۸۴۲۷

ارزیابی عملکرد بخش صنعت در برنامه ششم توسعه

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۸۴۲۷

کد موضوعی: ۳۱۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: ارزیابی عملکرد بخش صنعت در برنامه ششم توسعه

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه صنعت)

تهیه و تدوین کنندگان: فاطمه میرجلیلی، سعید شجاعی

اظهار نظر کننده: توفیق حسین زاده

ناظر علمی: محمدحسن معادی رودسری

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. برنامه ششم

۲. صنعت

۳. ارزیابی عملکرد

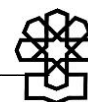

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۶/۱۹

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده.....
۲	مقدمه.....
۲	۱. سیر تحولات برنامه‌های گذشته توسعه کشور و وضعیت بخش صنعت در زمان تدوین برنامه ششم توسعه.....
۴	۲. رویکردهای کلان برنامه ششم توسعه مرتبط با بخش صنعت.....
۷	۳. ارزیابی عملکرد برنامه ششم توسعه در بخش صنعت.....
۲۲	۴. آسیب شناسی عملکرد برنامه ششم در بخش صنعت.....
۲۴	جمع‌بندی و پیشنهادها.....
۲۷	منابع و مآخذ.....

ارزیابی عملکرد بخش صنعت در برنامه ششم توسعه

چکیده

بخش صنعت به واسطه پیوندهای گسترده با سایر بخش‌های اقتصادی در تحقق اهداف اسناد بالادستی از جمله رشد دروژا، برون‌نگر و ارتقای جایگاه اقتصادی کشور نقش بسزایی دارد. هدف گزارش حاضر ارزیابی عملکرد برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در بخش صنعت به منظور آسیب‌شناسی و ارائه رویکردهای کلان جهت تدوین برنامه هفتم توسعه است. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد رویکردهای کلان سیاست‌های صنعتی، فناوری، تجاری، مالی و پولی برنامه ششم توسعه در بخش صنعت براساس موارد ذیل پایه‌گذاری شده است:

- در رویکرد سیاست صنعتی، برنامه ششم توسعه بر تعیین اولویت‌های صنعتی به عنوان برشی از استراتژی توسعه صنعتی تمرکز دارد.

- رویکرد سیاست‌های فناوری برنامه ششم توسعه استفاده از دانش و نوآوری کشورهای صاحب فناوری و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان با استفاده از ظرفیت‌های داخلی را هدف قرار داده است.

- توسعه بازارهای صادراتی و جذب شرکت‌های معتبر جهانی و منطقه‌ای در زنجیره‌های تولید داخلی از طریق تقویت دیپلماسی اقتصادی و تلاش برای الحاق به سازمان تجارت جهانی از رویکردهای سیاست تجاری در برنامه ششم است.

- اختصاص سهم حداقل ۴۰ درصد از تسهیلات بانکی و برنامه‌ریزی برای افزایش سرمایه صندوق‌های مرتبط با بخش صنعت، ممنوعیت معافیت مالیاتی جدید و تخصیص منابع از محل عوارض مالیات بر ارزش افزوده برای تأمین منابع تکمیل زیرساخت شهرک‌های صنعتی از جمله راهبردهای سیاست مالی و پولی برنامه ششم در بخش صنعت و معدن است.

ارزیابی عملکرد شاخص‌های کمی و مواد قانونی مرتبط با بخش صنعت در برنامه ششم توسعه حاکی از آن است که بخش صنعت در ایجاد ارزش افزوده و اشتغال‌زایی متناسب با اهداف برنامه ششم موضوع ماده (۳) این قانون، موفق عمل نکرده است. نتایج این گزارش نشان می‌دهد از جمله عواملی که در عدم تحقق اهداف پیش‌گفته مؤثر بوده علاوه بر شوک‌های بیرونی نظیر شرایط بین‌المللی، نوسانات قیمت نفت و ظهور اپیدمی کرونا عوامل دیگری همچون ایرادهای قانونگذاری، تأخیر در تدوین آیین‌نامه‌ها و طرح‌ها (از جمله طرح بازسازی و نوسازی صنایع)، عدم تخصیص بودجه کافی، نبود ضمانت اجرا، هدفگذاری غیرواقع‌بینانه و غیره دغدغه‌مند در طول اجرای برنامه ششم است. این عوامل سبب شد تا عملکرد احکامی همچون بازسازی و نوسازی صنایع، تأمین منابع برای تکمیل زیرساخت‌های شهرک‌ها و نواحی صنعتی، توسعه و ایجاد خوشه‌ها و نواحی صنعتی روستایی، تعمیق ساخت داخل و افزایش سهم محصولات با فناوری متوسط به بالا از کل محصولات صنعتی کشور و تولید خودروی رقابت‌پذیر (با تأکید بر کیفیت)، با وجود اقدامات مثبت انجام شده، فاقد اثربخشی برآورد شود.

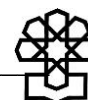
با توجه به اینکه تدوین برنامه هفتم در دستور کار دولت قرار دارد، پیشنهاد می‌شود راهبرد سیاستی تقویت رویکرد تولید ساخت‌محور از طریق ایجاد ساختار نظام‌مند و تقویت پیوند شبکه‌سازی در صنایع کشور با هدف توسعه تولید رقابتی و صادرات‌محور، به‌عنوان یکی از راهبردهای اصلی این برنامه مد نظر قرار گیرد.

مقدمه

دولت‌ها با هدف اداره آگاهانه امور و تضمین سطح مطلوبی از رفاه برای آحاد جمعیت کشورشان به تدوین برنامه‌های توسعه می‌پردازند. در ایران نیز پس از پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون، ۶ برنامه توسعه به اجرا درآمده است. از مجموع ۸۷۲ ماده قوانین برنامه توسعه اول تا ششم کشور، ۱۶۰ ماده معادل ۱۸ درصد مستقیماً درخصوص حمایت از تولید بوده است. لکن یکی از ضعف‌های موجود در نظام برنامه‌ریزی کشور تحقق اهداف برنامه‌ها کمتر از حد انتظار بوده است. در این گزارش تلاش شده است عملکرد مواد قانونی مرتبط با بخش صنعت در برنامه ششم توسعه بررسی شود. برای این منظور گزارش حاضر به‌شرح زیر سازماندهی شده است. در بخش اول به‌طور خلاصه مروری بر سیر تحولات برنامه‌های گذشته توسعه کشور و وضعیت بخش صنعت در زمان تدوین برنامه ششم توسعه شده است. در بخش دوم رویکردهای کلان برنامه ششم توسعه مرتبط با بخش صنعت ارائه شده است. در بخش سوم عملکرد برنامه ششم توسعه در حوزه صنعت شامل ارزیابی تحقق شاخص‌ها، اهداف مدون در قانون و مواد قانونی مرتبط با بخش صنعت بررسی شده است. در بخش چهارم به‌صورت اجمالی آسیب‌شناسی عدم تحقق و عملکرد ضعیف برخی از مواد قانونی بیان شده است. درنهایت جمع‌بندی و پیشنهاد سیاستی ارائه شده است. شایان ذکر است مشروح احکام پیشنهادی بخش صنعت برای برنامه هفتم توسعه در گزارش تفصیلی مجزایی ارائه خواهد شد.

۱. سیر تحولات برنامه‌های گذشته توسعه کشور و وضعیت بخش صنعت در زمان تدوین برنامه ششم توسعه

با ایجاد تغییر و تحول در نظام اداری کشور پس از پیروزی انقلاب اسلامی، پایان جنگ و روی کارآمدن دولت سازندگی، برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی تدوین شد. دولت در برنامه اول توسعه ساماندهی فضایی و توزیع جغرافیایی جمعیت، جایگزینی واردات با هدف حمایت از صنایع داخلی، سرمایه‌گذاری و بازسازی خسارت‌های جنگ تحمیلی و بهره‌برداری حداکثر از ظرفیت‌های موجود، را دنبال می‌کرد. رویکرد کلان برنامه دوم توسعه نیز تداوم سیاست حمایت از ساخت داخل و افزایش صادرات غیرنفتی با هدف تثبیت دستاوردهای برنامه اول توسعه بود و از جهت ساختار و ماهیت تفاوت چندانی با برنامه اول نداشت. برنامه سوم توسعه با رویکرد «توسعه اقتصاد رقابتی» و جهت‌گیری حمایت از توسعه صادرات، ساماندهی واحدهای صنعتی و صنفی، تسهیل زمینه‌های مشارکت بخش خصوصی و کاهش تصدیگری دولت طراحی و تدوین شد. برنامه چهارم توسعه با رویکرد تکمیل اصلاحات برنامه سوم توسعه و در راستای هم‌پیوندی با اقتصاد جهانی و گذار از اقتصاد منبع‌محور به یک اقتصاد دانش‌بنیان تدوین شد. شعار این برنامه در چارچوب سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ «رشد پایدار اقتصادی استوار بر دانایی و رویکرد جهانی» بود. در این برنامه بر تهیه سند ملی توسعه بخش‌های صنعت، معدن با محوریت توسعه رقابت‌پذیری مبتنی بر توسعه فناوری و

در جهت تحقق هدف رشد سرمایه‌گذاری و تولید صنعتی و معدنی تأکید شد. برنامه پنجم توسعه با رویکرد تأمین الزامات تحقق سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی با تأکید بر حمایت از شکل‌گیری بازارهای رقابتی، توسعه سرمایه‌گذاری و ارتقای بهره‌وری تدوین شد. در این برنامه نیز بر تدوین استراتژی توسعه صنعتی و معدنی کشور تأکید شد. همان‌طور که از براینده رویکردهای کلان پنج برنامه توسعه کشور مشخص است در دو برنامه اول توسعه رویکرد جایگزینی واردات و حمایت از ساخت داخل و از برنامه سوم توسعه اقتصاد رقابتی و هم‌پیوندی با اقتصاد جهانی هدفگذاری شد. در جدول ۱ متوسط عملکرد متغیرهای کلان و صنعتی طی پنج برنامه توسعه کشور و سال ۱۳۹۵ به‌عنوان سال پایه ورود به برنامه ششم توسعه ارائه شده است.

جدول ۱. متوسط سالیانه عملکرد متغیرهای اقتصادی (کلان و صنعتی)

در برنامه‌های اول تا پنجم توسعه

سال ۱۳۹۵ (پایه)*	برنامه پنجم (۱۳۹۰-۱۳۹۴)	برنامه چهارم (۱۳۸۴-۱۳۸۸)	برنامه سوم (۱۳۷۹-۱۳۸۳)	برنامه دوم (۱۳۷۴-۱۳۷۸)	برنامه اول (۱۳۶۸-۱۳۷۲)	شرح	
۱۴/۲	-۰/۸۴	۴/۰۶	۴/۹۴	۱/۱۴	۱۰/۳	نرخ رشد اقتصادی به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)	رشد کلان
۹	۲۲/۸	۱۵/۴	۱۴/۱	۲۵/۶	۱۸/۹	نرخ تورم به قیمت ثابت سال ۱۳۹۵ (درصد)	
۱۹/۶	-۶	۳/۸۸	۱۲/۲	۳/۶	۱۳/۸	نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)	
۱۰/۶	-۸/۷	۸/۲	۶/۰۲	۸/۱	۸/۶۸	نرخ رشد بخش صنعت به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)	رشد صنعتی
۱۲	۱۳	۱۹	۱۵	۱۳	۱۲	سهم ارزش‌افزوده صنعت در تولید ناخالص داخلی (درصد)	
-	۷/۱۸	۱۳/۷	۱۶/۳	۲۲/۱	۲۹/۰۲	درصد مواد اولیه وارداتی در بخش صنعت (شاخص وابستگی)**	

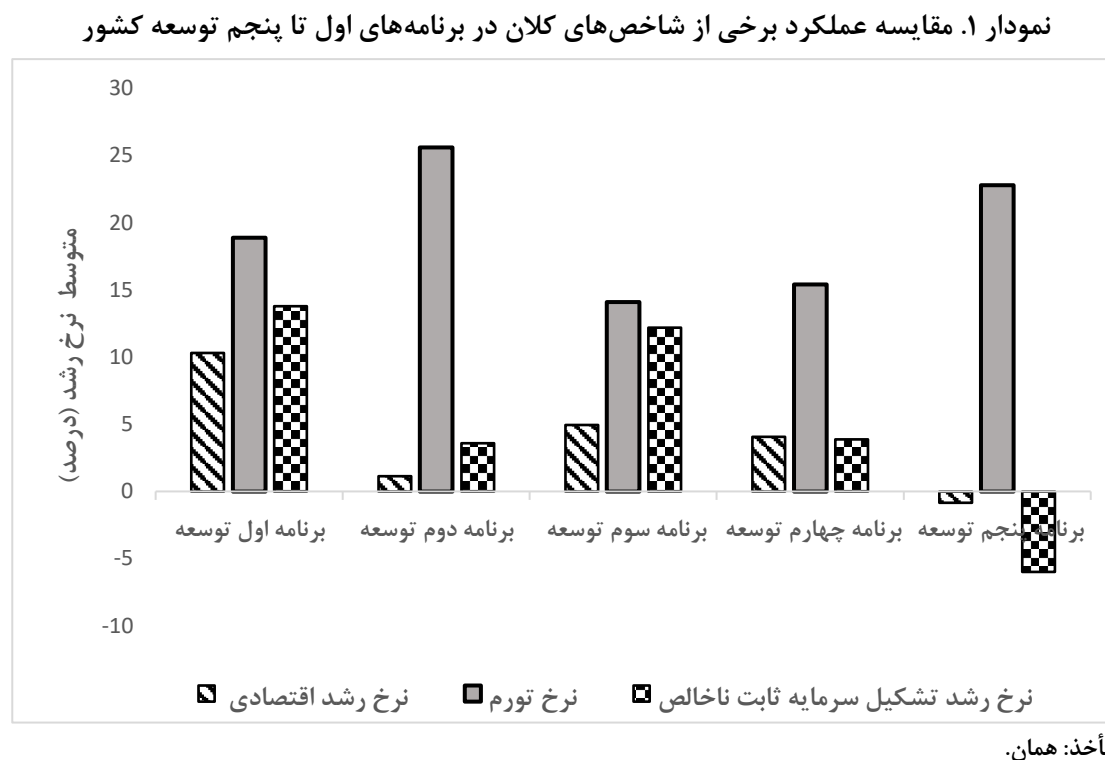
مآخذ: مرکز آمار ایران و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

* ارقام نرخ رشد در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال قبل از آن ارائه شده است.

** شاخص وابستگی عبارت است از نسبت ارزش مواد اولیه وارداتی به ارزش کل مواد اولیه.

همان‌طور که از آمار جدول ۱ مشخص است نرخ رشد اقتصادی کشور به پشتوانه اصلاحات ساختاری برنامه سوم تا پایان برنامه چهارم توسعه مثبت بوده است. اما وضعیت اقتصادی کشور در طول برنامه پنجم توسعه به‌ویژه از سال ۱۳۹۰ که کشور تحت تأثیر شرایط خاص بین‌المللی قرار گرفت، با چالش‌های مختلف مواجه شد. افزایش نااطمینانی و هزینه‌های تولید موجبات کاهش تولید و خروج قابل توجهی از سرمایه‌های کشور از فعالیتهای مولد شد و نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص منفی شد. نرخ تورم بالا و نرخ رشد اقتصادی منفی، کشور را در شرایط رکود تورمی قرار داد. نرخ رشد بخش صنعت که در طول چهار برنامه قبلی به‌طور متوسط نزدیک به ۸ درصد بود در طول برنامه پنجم

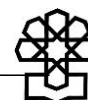
توسعه به ۸/۷ - نزول کرد. در نمودار ۱ متوسط عملکرد برخی از شاخص‌های کلان اقتصادی طی پنج برنامه توسعه گذشته کشور نشان داده شده است.

در سال ۱۳۹۵ پس از نیل به توافق هسته‌ای در سال ۱۳۹۴، اقتصاد کشور به رشد اقتصادی قابل‌ملاحظه‌ای به میزان ۱۴/۲ درصد دست یافت. ازسویی با ثبات شرایط اقتصادی و کاهش انتظارات تورمی، نرخ تورم تک‌رقمی شد و به ۹ درصد رسید. بخش صنعت نیز با افزایش سرمایه‌گذاری و به تبع آن افزایش تولید در زیربخش‌های آن نسبت به سال قبل حدود ۱۰/۶ درصد رشد داشت. بدین ترتیب برنامه ششم توسعه در فضایی تدوین شد که کشور محدودیت‌های شرایط خاص بین‌المللی در طول برنامه پنجم و افق مثبت را تجربه کرده بود. در ادامه رویکردهای کلان برنامه ششم توسعه مرتبط با حوزه صنعت ارائه شده است.

۲. رویکردهای کلان برنامه ششم توسعه مرتبط با بخش صنعت

برنامه ششم توسعه با هدف تأمین رشد پویا و دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغ شد. در این برنامه رویکرد دولت بر محورهای «کنترل تورم و انضباط مالی»، «حرکت به سمت رونق اقتصادی»، موضوعات خاص راهبردی زیست‌محیطی، مکان‌محور، بخشی و کلان‌فرابخشی (موضوع مواد (۲) و (۳) این قانون) متمرکز شده است. در برنامه ششم توسعه بخش صنعت به‌عنوان یکی از محورهای مهم جهت دستیابی به هدف رشد ۸ درصدی تولید ناخالص داخلی در نظر گرفته شد (پیش‌بینی رشد متوسط سالیانه ۹/۳ درصد برای بخش صنعت).

تحقق این هدف در برنامه ششم توسعه از طریق اتخاذ سیاست‌های صنعتی، تجاری، فناورانه، مالی و پولی به شرح ذیل پیگیری شده است.

• سیاست‌های صنعتی برنامه ششم توسعه

در این برنامه دولت مکلف به تعیین «اولویت‌های صنعتی» با هدف رونق‌بخشی به تولید، نوسازی صنایع، حمایت هدفمند از صنایع دارای اولویت سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و همچنین توسعه صادرات غیرنفتی^۱ شده است که تنها برش‌های محدودی از استراتژی توسعه صنعتی کشور را دربردارد. شایان ذکر است که در کنار تکلیف دولت به تعیین اولویت‌های صنعتی، برنامه تمرکز خاصی بر توسعه و ارتقای جایگاه بخش معدن و صنایع معدنی در اقتصاد ملی و حوزه‌های راهبردی از جمله صنعت نفت و گاز دارد. در کنار تقویت صنایع پایه‌ای به صنعت هوا و فضا و دستیابی به علوم و فناوری‌های نوین به عنوان صنایع با فناوری بالا نیز توجه شده است.^۲

• سیاست‌های فناوری برنامه ششم توسعه

رویکرد این برنامه در حوزه فناوری ترکیبی از نگاه برون‌گرا و درون‌گراست. به این ترتیب که برنامه بر جذب دانش و نوآوری از کشورهای صاحب فناوری^۳ و تسهیل مشارکت شرکت‌های دانش‌بنیان و فناور در زنجیره‌های تولید بین‌المللی^۴ تأکید دارد. در بخش ظرفیت‌های داخلی نیز با مبنا قرار دادن سیاست‌های کلی علم و فناوری، ضمن مجاز نمودن دولت در حمایت مالی از پژوهش‌های تقاضامحور مشترک با دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، پژوهشی و فناوری در موارد ناظر به حل مشکلات کشور، زمینه توسعه و انتشار فناوری و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان با استفاده از ظرفیت‌های داخلی را فراهم آورده است. در همین ارتباط، کلیه شرکت‌های دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی و شرکت‌های وابسته و تابعه موظف شده‌اند، به منظور حمایت از پژوهش‌های مسئله‌محور و تجاری‌سازی پژوهش و نوآوری، معادل حداقل سه درصد (۳٪) از سود قابل تقسیم سال قبل خود را برای مصرف در امور تحقیقاتی و توسعه فناوری در بودجه سالیانه منظور کنند.

• سیاست‌های تجاری برنامه ششم توسعه

در حوزه سیاست‌های تجاری نیز برنامه صراحتاً با لحاظ اولویت‌های اقتصادی و همچنین تلاش برای الحاق به سازمان تجارت جهانی به منظور حمایت از صادرکنندگان ایرانی، تأکید خاصی بر ضرورت حرکت به سمت برون‌گرایی دارد و با رویکردهای جذب شرکت‌های معتبر جهانی و منطقه‌ای در زنجیره تولید داخلی به شکل مستقیم و با اولویت مشارکت با سرمایه‌گذاران و تولیدکنندگان داخلی از طریق رفع موانع قانونی و حقوقی و تقویت دیپلماسی اقتصادی با تمرکز بر ورود به بازارهای جهانی برای صادرات کالا و خدمات فنی و مهندسی، افزایش توانمندی، رقابت‌پذیری و توسعه صادرات کالاها و خدمات را دنبال می‌کند. در بخش واردات نیز برنامه تلاش دارد تا با الزام به اصلاح سیاست‌های ارزی و تجاری

۱. ماده (۴۶) قانون برنامه ششم توسعه .

۲. مواد (۴۰) و (۴۳) و (۴۸) قانون برنامه ششم توسعه .

۳. بند «پ» ماده (۴) قانون برنامه ششم توسعه.

۴. بند «ج» ماده (۶۴) قانون برنامه ششم توسعه.

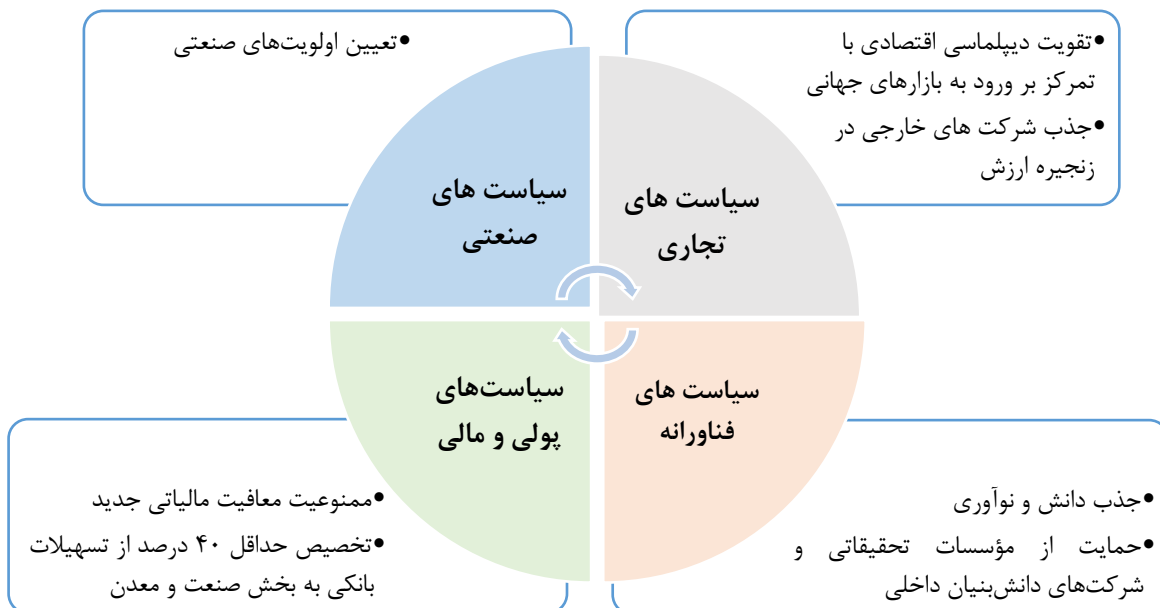
و تعرفه‌ای حداکثر تا پایان سال دوم اجرای قانون برنامه، زمینه‌ای برای ارتقای کیفیت و رقابت‌پذیر ساختن کالاهای تولید داخل برای صادرات^۱ ایجاد نماید.

• سیاست‌های پولی و مالی برنامه ششم توسعه

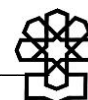
در برنامه ششم توسعه با هدف اصلاح نظام درآمدی دولت، برقراری هرگونه تخفیف، ترجیح یا معافیت مالیاتی جدید طی سال‌های اجرای برنامه ششم توسعه ممنوع شد. همچنین مقرر شد ۳۰ درصد از عوارض بندهای «ب»، «ج» و «د» ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش‌افزوده دریافتی از واحدهای تولیدی مستقر در شهرک‌ها و نواحی صنعتی شهرستان‌ها برای تأمین زیرساخت‌ها و ارائه خدمات در آنها اختصاص یابد. تخصیص حداقل ۴۰ درصد از تسهیلات بانکی به بخش صنعت و معدن و افزایش سرمایه صندوق‌های مرتبط با بخش صنعت و معدن از دیگر اهداف برنامه ششم توسعه است. در نمودار ۲ خلاصه‌ای از رویکردهای اصلی برنامه ششم در حوزه سیاست‌های فناوری، صنعتی، تجاری، پولی و مالی ارائه شده است.

نمودار ۲. راهبردهای کلیدی سیاست‌های فناوری، صنعتی، تجاری، پولی و مالی

مرتبط با بخش صنعت در برنامه ششم توسعه

۱. بند «ذ» ماده «۴» قانون برنامه ششم توسعه.

۳. ارزیابی عملکرد برنامه ششم توسعه در بخش صنعت

به منظور ارزیابی عملکرد احکام مرتبط با بخش صنعت در این قسمت شاخص‌ها و اهداف کمی تعیین شده و میزان تحقق اهداف مواد قانونی مرتبط بررسی شده است.

۳-۱. ارزیابی تحقق شاخص‌ها و اهداف مدون در قانون و سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه

قانون برنامه ششم توسعه در شرایطی تصویب شد که کشور در حوزه مناقشات سیاسی بین‌المللی در وضعیت باثباتی قرار داشت. اما خروج آمریکا از برجام در سال ۱۳۹۷ و محدودیت در مبادلات بین‌المللی و فراگیر شدن پاندمی کرونا در اواخر سال ۱۳۹۸، منجر به بروز مشکلاتی در تحقق رشد اقتصادی و اهداف کلان اقتصادی در این دوران شده است. هرچند ضعف مدیریت داخلی به‌ویژه در حوزه مدیریت بازار ارز و تأمین کالاهای اساسی و مواد اولیه و واسطه‌ای برای تولید را نیز نمی‌توان نادیده گرفت. در جدول ۲ عملکرد برخی از شاخص‌ها و تولیدات بخش صنعت در مقایسه با اهداف برنامه ششم توسعه ارائه شده است.

جدول ۲. اهداف و عملکرد تعدادی از شاخص‌ها و تولیدات بخش صنعت در برنامه ششم توسعه

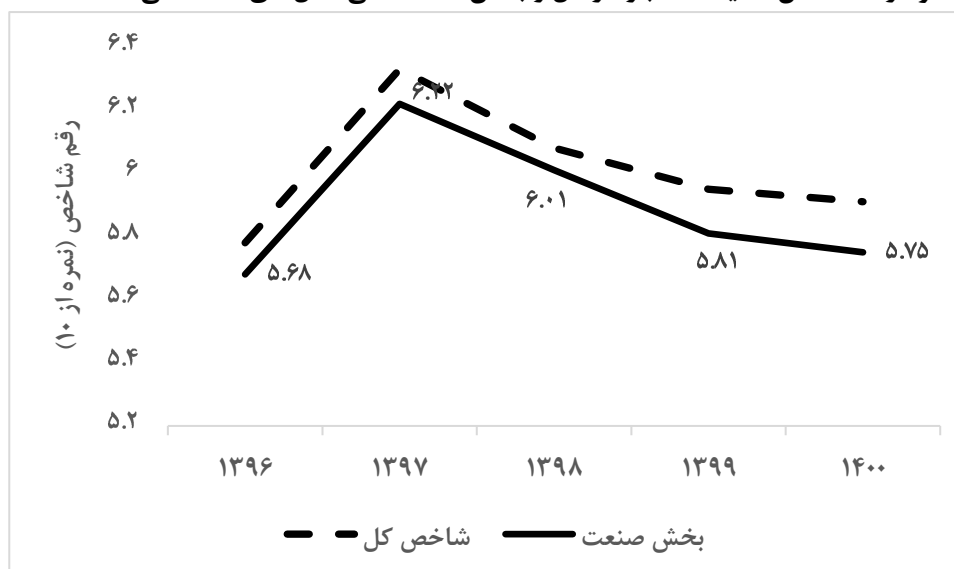
نام بخش		۱۳۹۶		۱۳۹۷		۱۳۹۸		۱۳۹۹		۱۴۰۰
شرح		هدف	عملکرد	هدف	عملکرد	هدف	عملکرد	هدف	عملکرد	عملکرد
رتبه کشور در رقابت‌پذیری صنعتی جهان		۵۵	۵۲	۵۳	۵۷	۵۱	۵۵	۵۰	۵۵	-
سهم محصولات با فناوری متوسط به بالا از کل محصولات صنعتی (درصد)		۳۹	۳۱	۴۲	۳۰	۴۵	۳۸/۵	۴۸	۳۸/۵	-
سهم محصولات با فناوری متوسط به بالا از تولید ناخالص داخلی (درصد)		۱/۵	۴/۸	۲/۵	۴/۸	۳/۴	۴/۶	۴/۲	۴/۶	-
رتبه صادرات محصولات با فناوری بالا از کل صادرات منطقه		۶	۹	۵	۱۱	۴	۱۱	۳	۱۱	-
سهم ارزش‌افزوده بخش صنعت (به قیمت جاری) (درصد)		۱۷/۲	۱۴/۹	۱۷/۴	۱۵	۱۷/۶	۱۵/۸	۱۷/۸	۱۸/۶	۱۸/۳
متوسط رشد سالانه ارزش‌افزوده بخش صنعت (درصد)		۹/۳	۹/۹	۹/۳	-۸/۲	۹/۳	۰/۷	۹/۳	۱/۸	۳/۱
متوسط رشد سالیانه اشتغال بخش صنعت (درصد)		۳/۴	۳/۴	۳/۴	۴/۹	۳/۴	۲/۷	۳/۴	-۵	-
خودرو سواری و وانت (هزار دستگاه)		۱۶۰۰	۱۵۱۲	۱۸۰۰	۹۳۸/۶	۱۹۰۰	۸۲۵/۷	۲۰۰۰	۹۸۴/۵	۹۴۳/۷
دارو (میلیارد عدد)		۵۰	۳۸/۳	۵۲	۳۹/۶	۵۴	۴۸/۸	۵۵	۵۰/۲	۵۰/۶
لاستیک خودرو (هزار تن)		۲۷۵	۲۲۳/۷	۳۰۰	۲۰۱/۸	۳۵۰	۲۳۱/۹	۴۰۰	۲۷۵/۳	۲۶۰
ظرفیت تولید محصولات پتروشیمی (معدال ۱۰۰ میلیون تن تا پایان سال ۱۴۰۰)		-	۶۳/۹۸	-	۶۵/۷	-	۶۷/۹	-	۸۳/۵	۹۰/۲
الیاف پلی‌استر (هزار تن)		۱۸۰	۲۰۶	۱۸۵	۱۹۹	۱۹۰	۲۳۹/۹	۲۰۰	۲۰۰/۴	۲۰۹/۳
انواع تلویزیون (میلیون دستگاه)		۱/۴	۱/۱	۱/۵	۰/۷۶۹	۱/۶۵	۰/۸۸۳	۱/۸	۱/۲۶	۱/۳۳
یخچال و فریزر (میلیون دستگاه)		۱/۴	۱/۱	۱/۵	۰/۹۶۱	۱/۷	۱/۵۸	۱/۹	۲/۰۹	۲/۲۷

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش عملکرد سالیانه وزارت صمت، سال‌های ۱۳۹۶-۱۴۰۰ و گزارش عملکرد رقابت‌پذیری صنعتی، یونیدو، ۲۰۲۲ و گزارش عملکرد قوانین برنامه سال‌های ۱۳۹۶-۱۳۹۹، سازمان برنامه و بودجه کشور.

در خصوص تحلیل آمار جدول ۲ به برخی نکات به شرح زیر اشاره می‌شود:

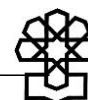
• بخش صنعت به عنوان یکی از زیربخش‌های مهم اقتصاد در ایجاد ارزش افزوده و اشتغال به دلیل شرایط بین‌المللی خاص کشور در سال ۱۳۹۷ و به تبع آن افزایش هزینه‌های تأمین مواد اولیه و واسطه، دخالت دولت در بازار و قیمتگذاری دستوری کالاها و تغییرات مکرر مقررات و دستورالعمل‌ها با چالش‌های مختلف و کاهش ارزش افزوده مواجه شد. اما از سال ۱۳۹۸ با اجرای سیاست‌های حمایتی توسط دولت، مجدداً ارزش افزوده این بخش از رشد مثبت برخوردار شد. با هدف تحلیل دقیق‌تر این موضوع، محیط کسب و کار کشور طی برنامه ششم توسعه به عنوان یکی از عواملی که بر عملکرد اقتصاد و خلق ارزش بیشتر اثرگذار است، بررسی شد. نتایج پایش ملی محیط کسب و کار ایران طی سال‌های ۱۳۹۶-۱۴۰۰ در نمودار ۳ ارائه شده است.

نمودار ۳. شاخص محیط کسب و کار کل و بخش صنعت طی سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰

مأخذ: پایش ملی محیط کسب و کار ایران، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، سال‌های ۱۳۹۶-۱۴۰۰.
توضیح: بدترین نمره ارزیابی شاخص محیط کسب و کار ۱۰ است.

همان‌طور که در نمودار ۳ مشخص است، شاخص محیط کسب و کار کل و بخش صنعت در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ نسبت به سال‌های قبل و بعد وضعیت نامساعدتری داشته، لکن از سال ۱۳۹۸ به بعد وضعیت شاخص رو به بهبود بوده است. بررسی شاخص ملی محیط کسب و کار براساس نماگرهای بخش نهادی و اقتصادی حاکی از آن است که در بخش نهادی، «ساختار و عملکرد دولت» و در بخش اقتصادی، «محیط مالی» بیشترین تأثیر را بر ایجاد محیط نامساعد کسب و کار داشته‌اند. نتایج پایش ملی کسب و کار نشان می‌دهد که در محیط مالی مؤلفه‌های «غیرقابل پیش‌بینی بودن تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات» و «تأمین مالی از سیستم بانکی»، بیشترین سهم را در ایجاد شرایط نامناسب برای فعالان اقتصادی کشور داشته است. شایان ذکر است با وجود بهبود شاخص محیط کسب و کار در سال ۱۴۰۰، نتایج پایش نشان می‌دهد که وضعیت شاخص محیط مالی با میانگین ۸/۱۵ از ۱۰ بیشترین تأثیر منفی را بر

محیط کسب و کار داشته است. لذا رفع عوامل مؤثر بر ایجاد محیط نامساعد کسب و کار از جمله موضوعات مالی و بهبود شرایط برای فعالان اقتصادی کشور با هدف ترغیب آنها به تداوم فعالیت در بخش حقیقی اقتصاد ضرورت دارد. برای بررسی بیشتر محیط مالی برای مثال در جدول ۳ سهم منابع تأمین مالی و تسهیلات بخش صنعت و معدن ارائه شده است.

جدول ۳. سهم منابع تأمین مالی بخش صنعت و معدن (درصد)

نظام بانکی	بازار سرمایه	اعتبارات عمرانی	سرمایه گذاری خارجی
۷۸	۱۸	۳	۱

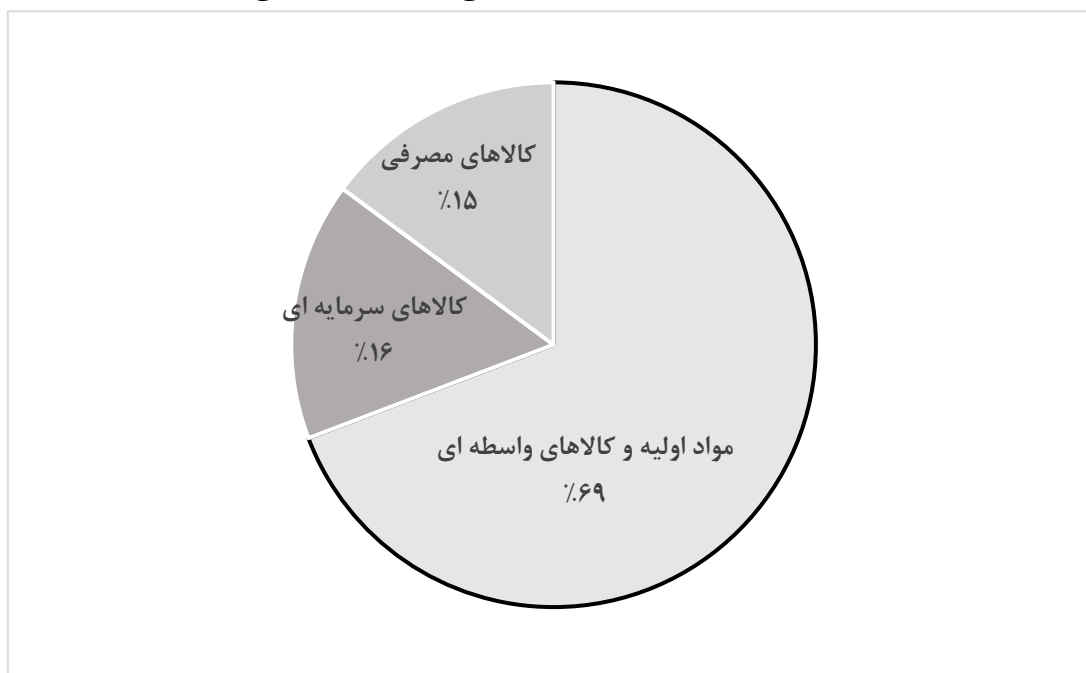
مأخذ: بررسی وضعیت تأمین مالی بخش صنعت و معدن با تأکید بر نقش بازار سرمایه، چالش‌ها و پیشنهاد مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۴۰۰.

طبق آمار جدول ۳ در سال ۱۳۹۹ و پنج‌ماهه نخست سال ۱۴۰۰ تأمین مالی اقتصاد ایران و نیز بخش صنعت و معدن همچنان معطوف به نظام بانکی (با سهم ۷۸ درصد) بوده است و پس از آن بازار سرمایه، اعتبارات عمرانی بودجه دولت و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به‌ترتیب با سهم‌های ۱۸، ۳ و ۱ درصد قرار دارند. مسئله اساسی این است که نظام بانکی کشور دارای مشکلات متعددی نظیر مطالبات غیرجاری بالا، کفایت سرمایه پایین و سهم دارایی‌های غیرنقدی بالایی است که امکان گسترش تأمین مالی از این بازار را محدود می‌کند. از طرفی با توجه به محدود بودن سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در شرایط بین‌المللی خاص کشور و اعتبارات عمرانی دولت به سبب کسری بودجه بالای دولت و افزایش مخارج جاری دولت، ضرورت توسعه و تنوع بخشی به ابزارها و روش‌های تأمین مالی در بخش صنعت اجتناب‌ناپذیر است.

• درخصوص اشتغال بخش صنعت با وجود حمایت‌های دولت از جمله پرداخت تسهیلات برنامه اشتغال و تولید از محل بند «الف» تبصره «۱۸» قوانین بودجه سال‌های اخیر به‌دلیل بروز شوک‌های منفی شرایط خاص بین‌المللی کشور، وجود فضای نااطمینان کسب و کار، عدم تخصیص کامل تسهیلات به‌دلیل کمبود منابع و مشکلات اجرایی، اپیدمی کرونا و تأثیر منفی بر بنگاه‌های خرد و کوچک، توان رقابتی پایین بخش تولید با محصولات خارجی به‌منظور توسعه اندازه بازار، کشور از سال ۱۳۹۷ با تنزل رشد سالیانه اشتغال بخش صنعت مواجه شد.

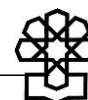
• واکاوی داده‌های بخش تولید حاکی از آن است که در بخش‌هایی که خوراک و مواد اولیه آنها در کشور تولید می‌شود از جمله الیاف پلی‌استر با وجود شرایط بین‌المللی طی سال‌های اجرای برنامه همواره عملکرد از هدفگذاری‌ها پیشی گرفته است. هرچند در برخی محصولات به‌دلیل قیمتگذاری دستوری محصول، این مزیت اثرگذاری لازم را نداشت. اما درخصوص بخش‌هایی که عمق ساخت داخل در آن کمتر و وابستگی به قطعات و مواد اولیه بیشتر بوده از جمله صنعت وسایل نقلیه موتوری عملکرد اغلب کمتر از اهداف تعیین شده است.

نمودار ۴. متوسط ترکیب واردات کشور طی سال‌های ۱۳۹۶ الی ۱۴۰۰

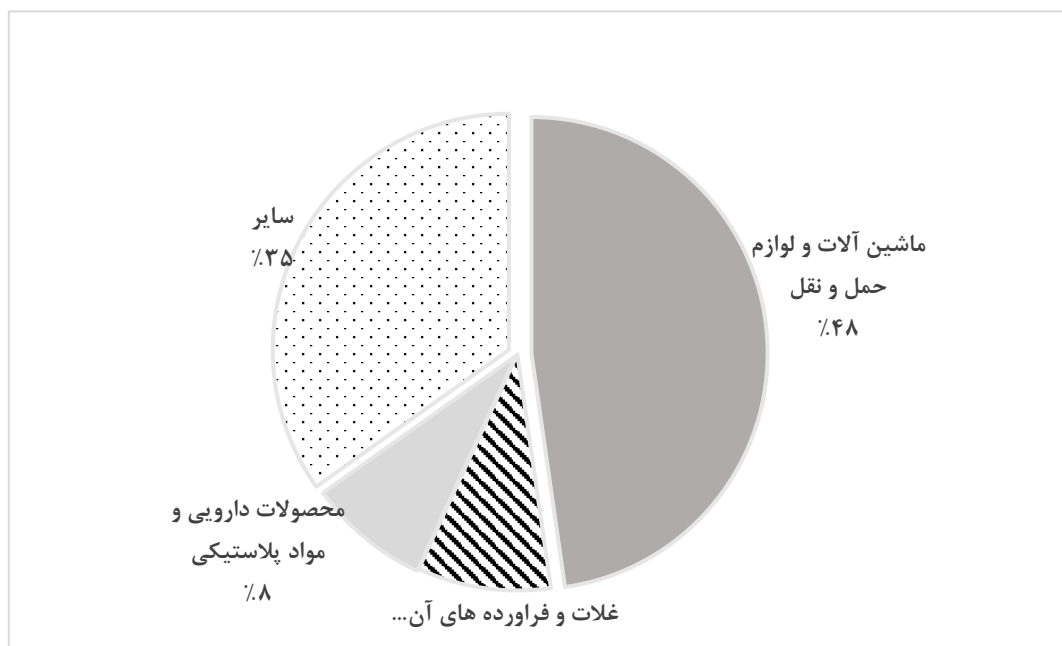
مأخذ: سازمان توسعه تجارت ایران.

همان‌طور که از آمار نمودار ۴ مشخص است بیش از ۸۰ درصد کالاهای وارداتی کشور را مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای و کالاهای سرمایه‌ای به خود اختصاص داده است. از آنجا که عمده واردات کشور را کالاهایی که در جریان ساخت و نیاز صنایع برای ادامه تولید و عرضه پوشش می‌دهد، سیاستگذاری برای این موضوع از اهمیت زیادی برخوردار است و حتی می‌تواند به جهت‌دهی سرمایه‌گذاری‌های صنعتی آینده کمک کند. درخصوص تبیین ضرورت تمرکز بر تولید رقابتی ساخت محور، بررسی ترکیب اقلام صادراتی و وارداتی کشور نیز می‌تواند راهگشا باشد. به همین منظور در نمودار ۵ متوسط ارزشی اقلام عمده صادراتی و وارداتی کشور طی سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۷ ارائه شده است.

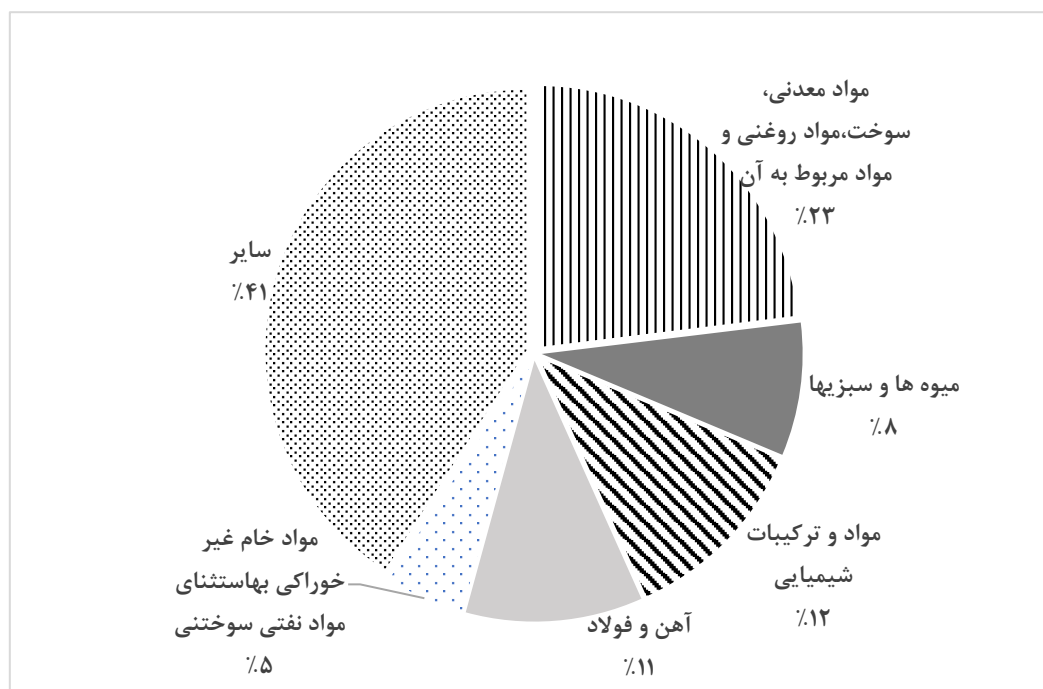

نمودار ۵. متوسط ارزشی اقلام عمده صادراتی و وارداتی کشور طی سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۷

الف) متوسط ارزشی اقلام عمده وارداتی کشور

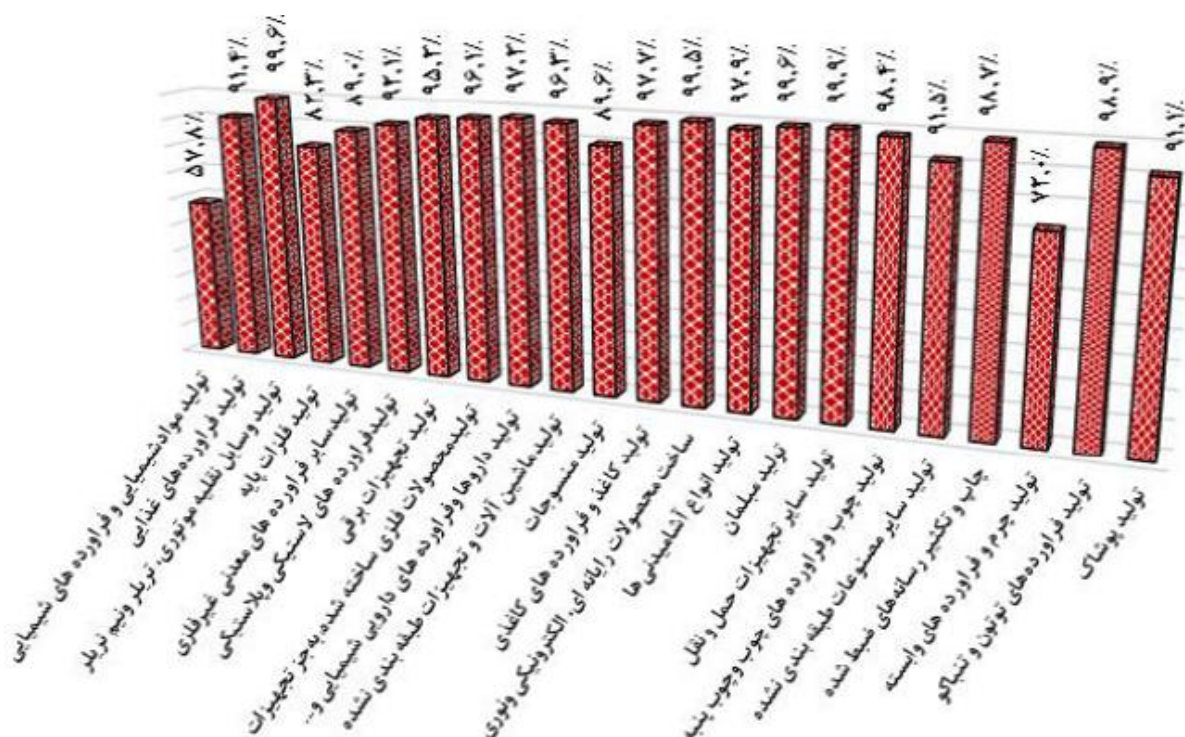
ب) متوسط ارزشی اقلام عمده صادراتی کشور

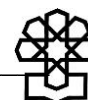
مأخذ: گزارش اقتصادی و ترازنامه، بانک مرکزی، سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۷.

آمار نمودار ۵ حاکی از آن است که با وجود آنکه به‌طور متوسط بیش از ۴۰ درصد سهم ارزشی واردات کشور به واردات ماشین‌آلات و لوازم حمل‌ونقل اختصاص داده شده است، اما بیش از ۶۰ درصد سبد صادراتی کشور به‌لحاظ ارزشی را محصولات فراوری نشده کشاورزی، محصولات شیمیایی و معدنی به‌خود اختصاص داده است. به‌عبارتی با وجود حجم بالای واردات ماشین‌آلات به کشور، نتیجه سهم بالای محصولات خام و نیمه‌خام منبع‌محور در ترکیب

نمودار ۶. میزان تمرکز رشته فعالیت‌های صنعتی بر بازار داخل

همان‌طور که در نمودار ۶ مشخص است تمرکز بیش از ۹۰ درصدی تولیدات صنعتی کشور بر بازار داخل گویای توان پایین رقابت‌پذیری کالاهای صنعتی کشور است که لازم است با استفاده از ظرفیت‌های قانونی و اصلاح سیاستی، رویکرد تعمیق ساخت داخل و تولید محصولات رقابتی تقویت شود. در همین راستا سیاست حمایتی از صنعت ماشین‌سازی کشور طی سال‌های اخیر با استفاده از ابزار تعرفه‌گذاری اصلاح شد که می‌تواند در ایجاد محیط مساعد برای ورود به این صنعت مؤثر باشد. طبق بند «غ» ماده (۱۱۹) قانون امور گمرکی کشور، واردات ماشین‌آلات خط تولید که به تشخیص وزارت صنعت، معدن و تجارت و گمرک جمهوری اسلامی ایران، مورد نیاز واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی مجاز معاف از پرداخت حقوق ورودی بودند، این حکم در ماده (۳) قانون جهش تولید دانش‌بنیان (ابلاغ در تاریخ ۱۴۰۱/۳/۳) حذف و واردات ماشین‌آلات و تجهیزات خدمات تولیدی، صنعتی، معدنی و کشاورزی مشمول حقوق ورودی شد.

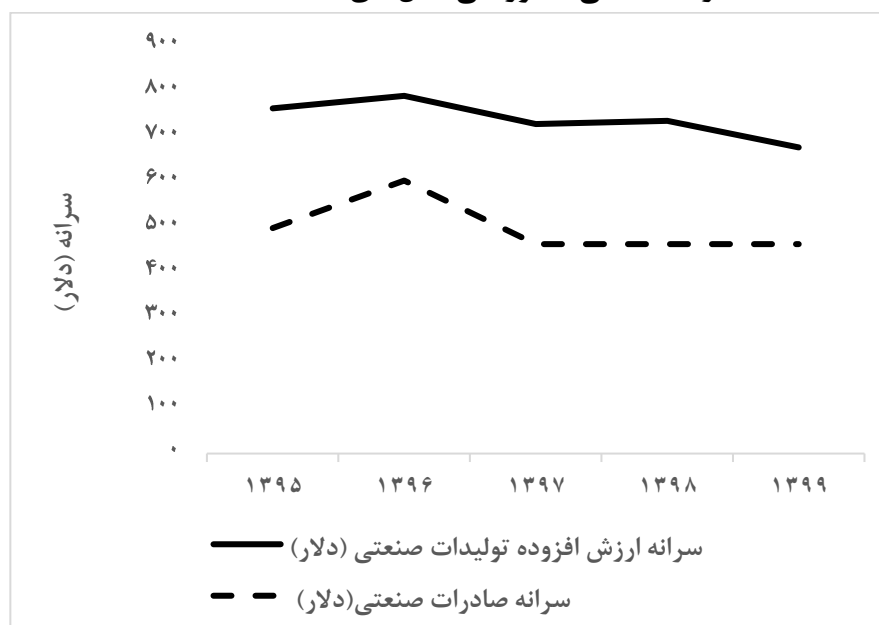
از دیگر شاخص‌هایی که اثر عملکرد سیاست‌های کلان و حمایت‌های بخشی در آن متبلور می‌شود شاخص عملکرد رقابت صنعتی است. این شاخص برای ارزیابی توان رقابت و عملکرد صنعتی اقتصادهای مختلف استفاده می‌شود. در این شاخص با بهره‌گیری مجموعه‌ای از زیرشاخص‌های مرتبط، توان تولید و صادرات کالاهای صنعتی یک اقتصاد ارزیابی شده و با سایر کشورها مقایسه می‌شود. به عبارت دیگر این شاخص، ظرفیت کشورها را برای حضور در بازارهای داخلی و بین‌المللی و فعالیت‌های با ارزش افزوده بالا و دارای فناوری برتر نشان می‌دهد. براساس آمار جدول ۲، فقط در سال ۱۳۹۶ رتبه ایران نسبت به هدف برنامه ششم با فاصله ۳ رتبه از جایگاه بهتری برخوردار بوده است. لکن از سال ۱۳۹۷ عملکرد شاخص از اهداف تعیین شده پایین‌تر بوده است. در ادامه وضعیت عملکرد رقابت صنعتی کشور با توجه به روند تغییرات برخی از شاخص‌های مرتبط در دو بخش توانایی تولید و صادرات محصولات صنعتی و تعمیق و ارتقای فناوری در طول برنامه ششم توسعه ارزیابی شده است.

الف) توانایی تولید و صادرات محصولات صنعتی (صنعت ساخت)

این بخش برمبنای دو شاخص؛ سرانه ارزش افزوده تولیدات کارخانه‌ای یا صنعتی و سرانه صادرات کارخانه‌ای یا صنعتی بررسی قرار می‌گیرد. شاخص سرانه ارزش افزوده صنعتی بیانگر سطح صنعتی شدن کشور است. همان‌طور که در نمودار ۷ نشان داده شده، روند کلی این دو شاخص متناسب با شرایط کلان کشور در سال ۱۳۹۶ صعودی و با اعمال شرایط بین‌المللی در سال ۱۳۹۷ روند نزولی و در طول سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ روند کم‌نوسانی را طی کرده است.

نمودار ۷. روند تغییرات شاخص‌های سرانه ارزش افزوده صنعتی و سرانه

صادرات صنعتی کشور طی سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۹

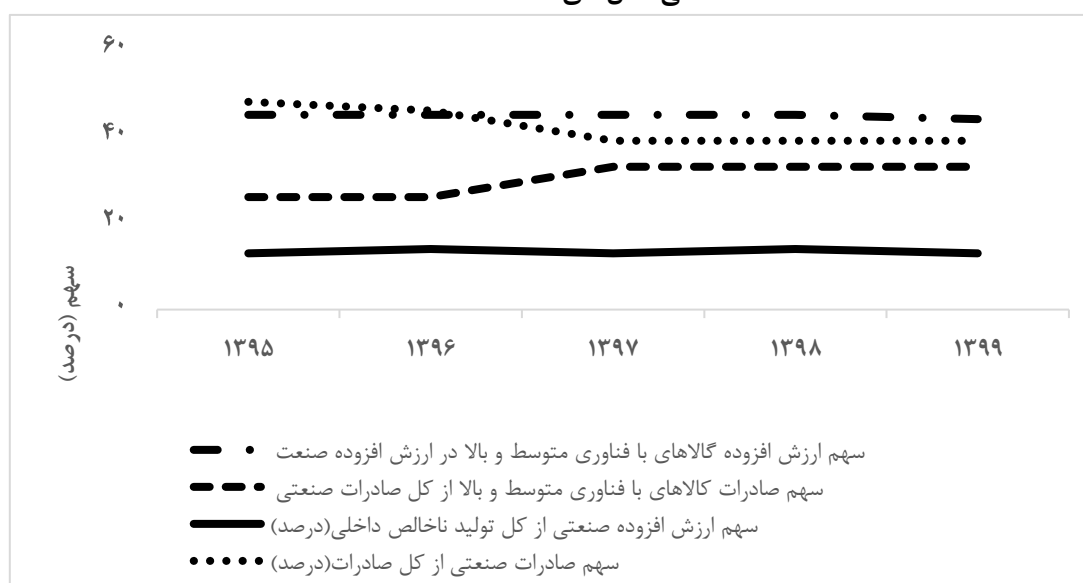

Source: Competitive Industrial Performance Report ,2022.

ب) تعمیق و ارتقای فناوری

برای تحلیل وضعیت تعمیق و ارتقای فناوری در صنایع کارخانه‌ای کشور از چهار شاخص؛ سهم کالاهای صنعتی با تکنولوژی متوسط و بالا در کل ارزش‌افزوده صنعتی^۱، سهم ارزش‌افزوده صنعتی از تولید ناخالص داخلی^۲، سهم کالاهای با فناوری متوسط و بالا در صادرات صنعتی^۳ و سهم صادرات صنعتی در کل صادرات^۴ بهره برده شده است. طبق نمودار ۸، سهم ارزش‌افزوده صنایع با فناوری بالا و متوسط در کل ارزش‌افزوده صنعت که نشان‌دهنده پیچیدگی فناوری در صنعت کشور است روند تقریباً ثابتی را طی سال‌های ۱۳۹۶ الی ۱۳۹۹ داشته است (حدود ۴۵ درصد). سهم کالاهای با فناوری متوسط و بالا در صادرات صنعتی (ساخت) که بیانگر محتوای فناوری و پیچیدگی صادرات است از حدود ۲۶ درصد در سال ۱۳۹۶ به ۳۳ درصد در سال ۱۳۹۷ افزایش یافته و پس از آن تغییری نکرده است.

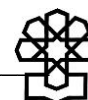
نمودار ۸. روند تغییرات شاخص‌های بخش تعمیق و ارتقای فناوری در صنایع کارخانه‌ای کشور طی سال‌های ۱۳۹۵ - ۱۳۹۹

Source: Ibid.

به‌طور کلی براساس آمار نمودارهای ۷ و ۸، شاخص‌های عملکرد رقابت صنعتی کشور در طول سال‌های برنامه ششم توسعه، روند کم‌نوسانی را طی کرده است.

1. Medium – and High – Tech MVA Share in Total Manufacturing Value Added (MHVASH)
2. Manufacturing Value Added Share in Total GDP (MVAsh)
3. Medium – and High – Tech Manufactured Exports Shave in Total Manufactured Exports (MHXsh)
4. Manufactured Exports Share in Total Exports (MXsh)

۲-۳. ارزیابی عملکرد احکام برنامه ششم مرتبط با بخش صنعت

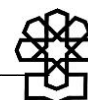
عمده موضوعات مرتبط با بخش صنعت در ماده (۴۶) قانون برنامه ششم توسعه خلاصه شده است. در این ماده دولت به تعیین اولویت‌های صنعتی با رعایت ملاحظات آمایش سرزمینی، پرداخت تسهیلات به بخش صنعت و معدن، پوشش خطرات افزایش سالیانه نرخ ارز، کاهش سالیانه قاچاق، تدوین طرح نوسازی و بازسازی صنایع توسط وزارت صمت و حمایت از صندوق‌های ذیل وزارت صمت به منظور تقویت صادرات غیرنفتی، مکلف شده است. علاوه بر ماده (۴۶) مواد دیگری از جمله ماده (۴) در خصوص ایجاد سازوکارهای لازم برای توسعه بازارهای صادراتی، ماده (۶) در خصوص تخصیص منابع برای تأمین زیرساخت‌ها و ارائه خدمات در شهرک‌های صنعتی، ماده (۶۶) در رابطه با افزایش سهم محصولات با فناوری متوسط به بالا از کل صادرات صنعتی کشور و ماده (۱۰۵) در رابطه با تعیین رایزنان بازرگانی مرتبط با بخش صنعت هستند. در جدول ۴ عملکرد و ارزیابی احکام برنامه ششم متمرکز بر بخش صنعت ارائه شده است.

جدول ۴. ارزیابی عملکرد احکام برنامه ششم توسعه در بخش صنعت

ماده	خلاصه عملکرد*	ارزیابی عملکرد
ماده (۴) بند «پ» توسعه بازارهای صادراتی، جذب دانش و نوآوری از کشورهای صاحب فناوری، تلاش برای الحاق به سازمان تجارت جهانی	درخصوص این حکم اقداماتی از قبیل برگزاری نشست‌ها با حضور هیئت‌های بین‌المللی، برگزاری دوره‌های آموزشی در ارتباط با مقررات و موافقتنامه‌های تجاری و جذب کمک‌های بلاعوض بین‌المللی، پیگیری انعقاد موافقتنامه تجارت ترجیحی با تعدادی از کشورها انجام شده است. درخصوص الحاق به سازمان تجارت جهانی اقدامات لازم صورت گرفته، اما با مخالفت عربستان، کویت، قطر، امارات، یمن و بحرین روبه‌رو شده است.	با عنایت به اینکه از اهداف عمده این حکم ایجاد سازوکارهای لازم با هدف توسعه صادرات است، لذا یکی از شاخص‌های مناسب برای ارزیابی عملکرد این حکم میزان صادرات کشور طی سال‌های اجرای برنامه ششم است. براساس آمار موجود میزان صادرات کالا و خدمات غیرنفتی کشور (بدون میعانات گازی) در سال ۱۳۹۵ معادل ۳۸/۲ میلیارد دلار بوده است که این میزان در سال‌های ۱۳۹۶ الی ۱۳۹۹ به ترتیب معادل ۴۲/۷، ۴۲/۵، ۴۱/۳ و ۳۳ میلیارد دلار بوده است. براساس اهداف قانون برنامه ششم توسعه مقرر شده بود صادرات کالا و خدمات غیرنفتی کشور سالیانه به‌طور متوسط ۲۳/۶ درصد رشد کند، اما طی اجرای سال‌های برنامه ششم این شاخص با رشد نزولی به‌طور متوسط ۲- درصد مواجه شد. نتیجه: با وجود اقدامات مثبت انجام شده، اما اهداف مورد نظر این حکم حاصل نشده و عملکرد آن غیراثربخش ارزیابی می‌شود.
جزء ۲ بند «ب» ماده (۶) اختصاص سی درصد (۳۰٪) عوارض بندهای «ب»، «ج» و «د» ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش‌افزوده دریافتی از واحدهای تولیدی مستقر در شهرک‌ها و نواحی صنعتی شهرستان‌ها برای تأمین زیرساخت‌ها و ارائه خدمات در آنها	به دلیل مشکلات قانونی پرداخت سهم ۳۰ درصدی شهرک‌های صنعتی از عوارض ارزش‌افزوده فعلاً به مورد اجرا درنیامده است.	به دلیل بی‌توجهی به نوع فعالیت عمده بنگاه‌های تولیدی مستقر در شهرک‌های صنعتی، عملاً این بند در ماده (۶) قانون برنامه ششم توسعه کشور قابلیت اجرایی نداشته و از محل آن منابعی نصیب شهرک‌های صنعتی نشده است، زیرا کالاهایی نظیر سیگار، بنزین، نفت گاز (موضوعات بندهای «ب»، «ج» و «د» ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش‌افزوده) عمدتاً در خارج از شهرک‌های صنعتی تولید می‌شوند و لذا شرکتی که کالاهای مذکور را تولید می‌کند در شهرک‌های صنعتی مستقر نیست تا بتوان ۳۰ درصد از عوارض آن را به این شهرک‌ها اختصاص داد. نتیجه: این حکم به دلیل ایراد قانونگذاری، عملکردی نداشته است و فاقد عملکرد ارزیابی می‌شود.
جزء ۴ بند «الف» ماده (۲۷) توسعه حداقل ۵۴ خوشه کسب‌وکار روستایی، بهره‌برداری و ساخت ۹۸ ناحیه صنعتی روستایی	اقدامات سال ۱۳۹۹: انجام مرحله مطالعه شناختی توسعه ۸ خوشه روستایی، پیاده‌سازی توسعه ۱۷ خوشه روستایی و خاتمه توسعه ۲۹ خوشه روستایی.	براساس آمار موجود طی چهار سال اول برنامه ۲۰ خوشه روستایی در انجام مرحله مطالعه شناختی، ۵۷ خوشه در مرحله آغاز پروژه و پیاده‌سازی و توسعه ۳۶ خوشه خاتمه یافته است.

ماده	خلاصه عملکرد*	ارزیابی عملکرد
و ایجاد یک میلیون و نهصد و چهارده هزار فرصت شغلی در روستاها	اقدامات سال ۱۳۹۸: در این سال اعتباری در سطح ملی جهت انجام وظایف و تکلیف ابلاغی در خصوص بهره‌برداری و ساخت، برای نواحی صنعتی روستایی در نظر گرفته نشده است. ولی اقدامات آغاز پروژه توسعه ۹ خوشه روستایی و انجام مطالعات امکان‌سنجی توسعه ۱۲ خوشه روستایی انجام گرفته است. اقدامات سال ۱۳۹۷: برای سال ۱۳۹۷ اعتبار مورد نیاز برای توسعه حداقل ۵۴ خوشه کسب‌وکار در سال ۱۳۹۷ مبلغ ۱۳۵۰ میلیارد ریال پیش‌بینی شده است و از این مقدار مبلغ ۵۰۰ میلیارد ریال مصوب شده است که متأسفانه در لایحه بودجه ۱۳۹۷ حذف شده است. اقدامات سال ۱۳۹۶: آغاز پروژه توسعه ۷ خوشه روستایی و تداوم توسعه ۲۴ خوشه روستایی و خاتمه توسعه ۷ خوشه روستایی انجام شده است.	در مورد ساخت نواحی صنعتی و ایجاد فرصت شغلی در گزارش عملکرد وزارت صمت اشاره‌ای نشده است.^۱ نتیجه: اگر چه آمار موجود حاکی از عدم تحقق کامل اهداف قانون در ایجاد نواحی صنعتی روستایی و ایجاد فرصت شغلی بوده است، اما از آنجا که تخصیص بودجه و تأمین اعتبار پروژه برای اجرای این حکم در قوانین بودجه سنواتی کافی نبوده لذا این حکم دارای عملکرد نسبتاً اثربخش ارزیابی می‌شود.
جزء «۳» بند «الف» ماده (۴۴) افزایش ظرفیت تولید محصولات پتروشیمی به ۱۰۰ میلیون تن تا پایان برنامه ششم توسعه	<u>ظرفیت تولید محصولات پتروشیمی در سال مینا (۱۳۹۵)</u> برابر با ۶۱/۹ میلیون تن و در سال اول برنامه (۱۳۹۶) معادل ۶۴ میلیون تن بود که در پایان سال ۱۴۰۰ به ۹۰/۲ میلیون تن افزایش یافت. طبق برنامه‌ریزی صورت گرفته مقرر شده بود تا پایان سال ۱۴۰۰ ظرفیت تولید محصولات پتروشیمی به ۱۰۰ میلیون تن برسد، لکن به دلیل تأخیر در اجرای برخی از طرح‌ها این هدف به طور کامل محقق نشد.	اگرچه حکم مطروحه به افزایش ظرفیت تولید محصولات پتروشیمی اشاره دارد، اما اثربخشی عملکرد این حکم در گرو تحقق افزایش تولیدات محصولات میانی و مورد نیاز صنایع پایین‌دستی است. نتایج اجرای این حکم حاکی از این است که اگرچه اهداف کمی حکم در حد قابل قبولی برآورده شده است، اما توسعه ایجاد شده هدفمند و در راستای نیازهای صنایع پایین‌دستی و تکمیل زنجیره ارزش نبوده است. به طوری که در طول سال‌های ۱۳۹۶ الی ۱۴۰۰ حدود ۱۶ طرح به بهره‌برداری رسید و ظرفیت تولید محصولات پتروشیمی حدود ۲۶ میلیون تن افزایش یافت، اما حدود ۲۵ میلیون تن آن به محصولاتی همچون متانول، اوره و آمونیاک و تأمین خوراک بالادستی اختصاص داشته است. به عبارتی تعیین هدف در قالب افزایش تولیدات محصولات پتروشیمی همانند حکم حاضر، منجر به این می‌شود که ارزش صادراتی هر تن محصول پتروشیمی کشور در سال ۱۳۹۹ از حدود ۵۳۷ دلار بر تن در سال ۱۳۹۶ به ۳۶۱/۴ دلار بر تن در سال کاهش یابد. در صورتی که هدفگذاری باید به صورتی انجام شود که منجر به توسعه هدفمند و در راستای ارزش‌افزایی و اشتغال‌زایی بیشتر و نه تولید محصولات با حجم زیاد و ارزش‌آفرینی پایین باشد. نتیجه: هدف این حکم بیش از ۹۰ درصد محقق شده است، اما به دلیل هدفگذاری غیرهدفمند اثر بخشی لازم در تأمین نیاز صنایع پایین‌دست کشور ندارد. لذا عملکرد این حکم نسبتاً اثربخش ارزیابی می‌شود.

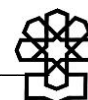
۱. در گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه که توسط سازمان برنامه و بودجه کشور منتشر شده است، تعداد شهرک‌ها و نواحی صنعتی جدید به بهره‌برداری رسیده در سال‌های ۱۳۹۶ الی ۱۳۹۹ به ترتیب ۱۰، ۹، ۷ و مورد گزارش شده است. شایان ذکر است تعداد شهرک‌های صنعتی هدفگذاری شده برای سال ۱۳۹۹ معادل ۳۴ شهرک و ناحیه صنعتی جدید بوده است. درخصوص تعداد خوشه‌های صنعتی ایجاد شده طی سال‌های ۱۳۹۶ الی ۱۳۹۹ به ترتیب ۱۰، ۲۶، ۱۲ و ۸ مورد گزارش شده است.

ماده	خلاصه عملکرد*	ارزیابی عملکرد
بند «الف» ماده (۴۶) تعیین فهرست اولویت‌های صنعتی (با اولویت صنایع معدنی) حداکثر ظرف ۶ ماه از زمان لازم‌الاجرا شدن قانون برنامه	هیئت وزیران تصویب‌نامه درخصوص تعیین فهرست اولویت‌های صنعتی (با اولویت صنایع معدنی) به شماره ۳۳۶۵۷۴/ت ۵۴۴۷۴ هـ مورخ ۱۴۰۰/۴/۲ به تصویب رساند. براساس این مصوبه فهرست اولویت‌های صنعتی در ۹ گروه به شرح ذیل طبقه‌بندی شد: محصولات در «صنایع پایین‌دستی از نفت و گاز»، «محصولات فلزات اساسی»، «محصولات غذایی و آشامیدنی»، «وسایل نقلیه موتوری»، «ماشین‌آلات و تجهیزات صنعتی و معدنی»، «محصولات لاستیکی و پلاستیکی»، «ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی، لوازم خانگی، تجهیزات پزشکی»، «محصولات صنایع سبک با اولویت منسوجات، پوشاک، چرم، خمیر کاغذ» و «محصولات دانش‌بنیان با فناوری‌های پیشرفته»^۱	هرچند با تأخیر ۴ ساله اما تکلیف این ماده مبنی بر تعیین اولویت‌های صنعتی انجام شده است. لکن این نحوه اولویت‌بندی و تجمیع اکثر صنایع کشور در آن، تأثیرگذاری لازم در تحقق هدف قانونگذار مبنی بر هدایت هدفمند حمایت‌ها را ندارد. به عبارت دیگر ابتدا باید حوزه‌های مختلف مبتنی بر شاخص‌های معین اولویت‌بندی شوند و حمایت‌ها از جمله تخصیص منابع و اعطای تسهیلات در سال‌های مختلف طبق این اولویت‌بندی انجام شود. اما اقدام صورت گرفته و تعدد اولویت‌های تعیین شده از یک‌سو و نبود برنامه مشخص برای حمایت از صنایع اولویت دار ازسوی دیگر، اثر بخشی این سیاست را مخدوش می‌کند. نتیجه: هدف حکم محقق شده، اما اقدام انجام شده به دلیل تأخیر در اجرای قانون و عدم ارائه برنامه مشخص برای حمایت از صنایع اولویت‌دار، فاقد اثربخشی ارزیابی می‌شود.
بند «ب» ماده (۴۶) اجرای طرح جایگزینی محصولات کم‌بازده صنعتی و پرمصرف سالیانه بیست درصد (۲۰٪) تبصره: تدوین آیین‌نامه اجرایی مربوط ظرف ۶ ماه از زمان لازم‌الاجرا شدن قانون برنامه	اهم اقدامات انجام شده به شرح زیر است: - بازنگری مصوبات و قوانین اسقاط خودرو و آماده‌سازی لایحه برای تصویب در دولت و مجلس و از رده خارج شدن خط تولید پراید و پژو - پیگیری تولید خودروهای برقی و دنیروبی به تعداد ۱۵ هزار دستگاه و موتورسیکلت ۵۰ هزار دستگاه در سال ۱۳۹۹ - به‌دلیل ناشی از شرایط بین‌المللی و محدودیت‌های ارزی، جایگزینی خودروهای فرسوده در حداقل ممکن است (ممنوعیت ورود سواری به کشور) - آیین‌نامه اجرایی طرح جایگزینی محصولات کم‌بازده صنعتی و پرمصرف طی مصوبه هیئت محترم وزیران طی شماره ۹۸/۱۰/۱۴ ت ۱۳۱۵۶۴ هـ مورخ ۵۵۵۳۴ هـ مورخ ۱۴۰۰/۱۰/۹ تصویب و در دستور کار قرار گرفته است.	طی سالیان اخیر معافیت خودروسازان داخلی از گواهی اسقاط از طرفی و ممنوعیت واردات خودرو به‌منظور جلوگیری از خروج ارز از طرف دیگر منجر به کاهش چشمگیر اسقاط خودرو شده است. این موضوع منجر به کاهش چشمگیر ۷۰٪ اسقاط خودرو در سال ۱۳۹۷ و تداوم روند کاهشی در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ شد که تعطیلی مراکز بازیافت و اسقاط خودروهای فرسوده را به همراه داشته، به‌گونه‌ای که طی ۳ سال اخیر بیش از ۸۵٪ این مراکز تعطیل شده‌اند. این درحالی است که درحال حاضر بیش از ۱۰ میلیون وسیله نقلیه در مرز فرسودگی در کشور وجود دارد که بیانگر ضرورت اقدام جدی در این حوزه است. آیین‌نامه اجرایی این حکم مقرر شده بود که ۶ ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون تهیه و به تصویب برسد. لکن آیین‌نامه با تأخیری نزدیک به ۲ سال در تاریخ ۱۳۹۸/۱۰/۸ به تصویب رسید. نتیجه: اگرچه اقداماتی درخصوص اجرای این حکم انجام شده، اما با توجه به نتایج حاصل، فاقد اثربخشی ارزیابی می‌شود.
بند «پ» ماده (۴۶) افزایش سهم بخش صنعت و معدن از تسهیلات بانکی به حداقل ۴۰ درصد	طبق گزارشات بانک مرکزی در سال ۱۴۰۰ در مجموع ۲۹۶۸/۶ هزار میلیارد تومان به بخش‌های اقتصادی تسهیلات پرداخت شده است که سهم بخش صنعت و معدن ۸۹۸/۶ هزار میلیارد تومان بوده است.	طبق بند «پ» ماده (۴۶) قانون برنامه ششم توسعه، بانک مرکزی (شورای پول و اعتبار) مکلف شده است که سهم بخش صنعت و معدن از تسهیلات پرداختی سالیانه حداقل ۴۰ درصد باشد. این درحالی است که سهم بخش صنعت و معدن از تسهیلات پرداختی فقط در سال ۱۳۹۸ بیش از ۳۲ درصد بوده و در سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ به ترتیب ۲۸/۴ و ۲۷ درصد بوده که مانند سایر بخش‌ها، سهم زیادی هم از نوع تسهیلات

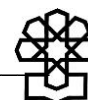
۱. مشروح مصوبه هیئت وزیران درخصوص فهرست اولویت‌های صنعتی (با اولویت صنایع معدنی) با رعایت ملاحظات آمایش سرزمین به شرح زیر است: ۱. محصولات در صنایع پایین‌دستی نفت و گاز مبتنی بر دانش پایه و فناوری جدید، ۲. محصولات فلزی اساسی دارای ارزش‌افزوده بالا و مبتنی بر فناوری جدید، ۳. محصولات غذایی و آشامیدنی با قابلیت صادراتی، ۴. وسایل نقلیه موتوری، ۵. ماشین‌آلات و تجهیزات صنعتی و معدنی، ۶. محصولات لاستیکی و پلاستیکی دارای ارزش‌افزوده بالا، ۷. ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی، لوازم خانگی، وسایل ارتباطی و رایانه‌ای، تجهیزات پزشکی و نوری با فناوری متوسط به بالا، ۸. محصولات صنایع سبک مبتنی بر روش‌های نوین تولید با اولویت منسوجات، پوشاک، محصولات چرمی، خمیر کاغذ و محصولات سلولزی، ۹. محصولات دانش‌بنیان با فناوری پیشرفته.

ماده	خلاصه عملکرد*	ارزیابی عملکرد
	در سال ۱۳۹۹ تسهیلات پرداختی به بخش صنعت و معدن معادل ۵۷۹/۷ هزار میلیارد تومان بوده است. تسهیلات پرداختی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در سال ۱۳۹۸ به بخش‌های اقتصادی مبلغ ۹۷۵۰ هزار میلیارد تومان است. تسهیلات پرداخت شده به بخش صنعت و معدن ۳۱۷۰۲ هزار میلیارد تومان است. تسهیلات پرداختی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در سال ۱۳۹۷ به بخش‌های اقتصادی مبلغ ۷۷۳ هزار میلیارد تومان است که سهم بخش صنعت و معدن ۲۰۸۰۹ هزار میلیارد تومان بوده است. این رقم در سال ۱۳۹۶ حدود ۱۷۴۰۲ هزار میلیارد تومان بوده است.	تمدیدی است. در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ سهم این بخش حدود ۳۰ درصد از کل تسهیلات پرداختی بوده است. نتیجه: اگرچه میزان تسهیلات پرداختی طی سالیان اجرای برنامه به‌طور متوسط حدود ۱۰ درصد با حداقل تعیین شده حکم مطروحه اختلاف دارد، اما ارزیابی انجام شده حاکی از عملکرد اثربخش این حکم است.
بند «ت» ماده (۴۶) پوشش خطرات افزایش سالیانه بیش از ده درصد نرخ ارز در بودجه سنواتی	براساس ماده (۷۲) قانون برنامه پنجم توسعه و در چارچوب قانون پولی و بانکی کشور و همچنین با توجه به وظایف و مسئولیت‌های محوله با هدف تسهیل تجارت، اقدامات لازم جهت طراحی و به‌کارگیری ابزارهای پوشش ریسک نوسانات نرخ ارز انجام شده و با بازنگری در آیین‌نامه اجرایی معاملات آتی ارز- ریال که در سال ۱۳۸۹ به بانک‌های عامل ابلاغ شده بود، آیین‌نامه معاملات آتی ارز (فوروارد) در سیستم بانکی کشور تهیه شده است. در ضمن آیین‌نامه اجرایی معاملات آتی ارز پس از یکسان‌سازی نرخ ارز به بانک‌های عامل ابلاغ و اجرایی خواهد شد.	نوسانات شدید نرخ ارز طی چند سال اخیر یکی از عوامل مهم بی‌ثباتی در بخش تولید قلمداد می‌شود. از عوامل مؤثر بر این موضوع علاوه بر وجود ریسک‌های سیاسی و وابستگی به درآمدهای نفتی و نحوه تأمین کسری بودجه، عدم برخورداری از برنامه مشخص برای واکنش مناسب به نوسانات نرخ ارز است. هدف قانونگذار در این حکم ایجاد سازوکار مناسب برای پوشش ریسک نوسانات ارزی است که عملاً محقق نشده است. شایان ذکر است تحمیل بار مالی زیاد به دولت برای اجرایی شدن این حکم در طول برنامه ششم به دلیل جهش‌های شدید ارزی خود به تشدید کسری بودجه دولت و به‌دنبال آن افزایش مجدد نرخ ارز می‌انجامید. نتیجه: براساس عملکرد ارائه شده با وجود اقدامات صورت گرفته، این حکم فاقد اثربخشی بوده است.
بند «ح» ماده (۴۶) تهیه طرح نوسازی و بازسازی صنایع با هدف کاهش شدت انرژی و افزایش بازدهی و ارتقای کیفیت تولیدات داخلی حداکثر تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه	طرح نوسازی و بازسازی صنایع در تاریخ ۱۴۰۰/۱۰/۲۹ توسط هیئت وزیران تصویب شد. سایر اقدامات برای بازسازی و نوسازی صنایع: - بازسازی و نوسازی تعداد ۱۳ واحد نساجی با جمع مبلغ ۵۱۵ میلیون ریال در سال ۹۸ - بازسازی و نوسازی تعداد ۲۱ واحد نساجی با جمع مبلغ ۲۰۷۲ میلیارد ریال در سال ۹۹ در کارگروه‌های استانی تأیید شده و به بانک‌های عامل معرفی شده‌اند. - همچنین به استناد ردیف متفرقه ۳۱-۵۳۰۰۰۰ بودجه سال ۱۳۹۸ مبنی بر «کمک به نوسازی و تکمیل زنجیره ارزش در راستای جلوگیری از خام‌فروشی، موضوع ماده (۳۷) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای مالی کشور»، براساس آیین‌نامه ماده (۳۷) قانون یاد شده و همچنین پرداخت وجوه در	طبق قانون، طرح نوسازی و بازسازی صنایع حداکثر باید تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه، تدوین و تصویب می‌شد. همچنین دولت باید اقدامات حمایتی و تشویقی و تأمین تسهیلات اعتباری مورد نیاز را در قالب بودجه سنواتی پیش‌بینی کند. حال آنکه نتیجه اجرای این حکم در بخش بازسازی صنایع به بازسازی و نوسازی ۳۴ واحد نساجی و ۲ واحد چرمی و بازسازی و نوسازی خطوط تولید و ماشین‌آلات شرکت دخیانبات خلاصه شده است. همان‌طور که در عملکرد دولت آمده است اولویت‌های صنایع تحت پوشش جهت بازسازی و نوسازی با همکاری انجمن‌ها و تشکل‌های تخصصی ذی‌ربط انجام شده است، که رویه صحیحی در گزینش اولویت‌ها به‌منظور برخورداری از حمایت‌های دولتی محسوب نمی‌شود. طبق مصوبه هیئت وزیران در سال ۱۴۰۰ اولویت‌ها باید توسط کارگروهی متشکل از اعضای نامبرده در مصوبه شماره ۵۴۸۹۳/ت/۱۳۷۰۵۲ هـ تعیین شود. ازسویی به دلیل تأخیر در اجرای حکم، منابع لازم برای اجرای آن در طول سال‌های برنامه پیش‌بینی نشد و تنها منابع حمایت از

ارزیابی عملکرد	خلاصه عملکرد*	ماده
صنایع در این حوزه به بخشی از منابع بند «الف» تبصره «۱۸» محدود شد. نتیجه: عملکرد این حکم به دلیل تأخیر تقریباً چهارساله در اجرای آن، دارای عملکرد و فاقد اثربخشی ارزیابی می‌شود.	راستای بند «ل» ماده (۲۸) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) و آیین‌نامه مربوطه در سال ۹۹ تعداد ۲ واحد چرمی به میزان ۱۱۰ میلیارد ریال به بانک عامل جهت دریافت تسهیلات معرفی گردیده است. - در راستای اجرای این مواد قانونی مرکز برنامه‌ریزی و نظارت بر دخانیات طی نامه شماره ۶۰/۲۷۴۱۰۰ مورخ ۹۷/۱۰/۲۴ موضوع تبصره ماده (۱۸) قانون بودجه سال ۱۳۹۷ پیرامون تخصیص ۲۰ درصد منابع به بازسازی و نوسازی صنایع و تجهیزات فرسوده و لزوم بازسازی خطوط تولید و ماشین‌آلات به شرکت دخانیات ایران صادر و ارسال نموده است. - تعیین اولویت‌های صنایع تحت پوشش جهت بازسازی و نوسازی با همکاری انجمن‌ها و تشکل‌های تخصصی ذی‌ربط	
حمایت از صندوق‌های نامبرده شده در این حکم با عنایت به شرایط کشور و رسالت تسهیلگری و پوشش ریسک آنها در توسعه صنایع و افزایش صادرات غیرنفتی کشور ضروری است. با وجود افزایش سرمایه این صندوق ۱۰۰ میلیون یورو در سال ۱۳۹۹ از محل منابع صندوق توسعه ملی و افزایش پوشش‌های بیمه‌ای و تضمینی آن، اما کماکان مقدار این افزایش سرمایه بسیار محدود بوده و در قیاس با نیازهای فعلی این بخش ناچیز است که امکان ارائه خدمات مالی در سطوح بیشتر را سلب می‌کند. با لحاظ سهم ۹۰ درصدی صنایع کوچک و متوسط نسبت به کل صنایع کشور، افزایش سرمایه این صندوق برای عملکرد بهتر فعالیت‌های بیمه‌ای و ضمانت‌نامه‌ای این صندوق ضروری است. شایان ذکر است اثربخشی اتخاذ سیاست افزایش سرمایه صندوق‌ها منوط به ارزیابی دقیق عملکرد آنها در ارتباط با مواردی نظیر سود یا زیان ایجاد شده و یا میزان نکول اعتبارات صندوق‌ها در سالیان گذشته است. نتیجه: هرچند اهداف این حکم به دلیل عدم تخصیص بودجه به‌طور کامل محقق نشده است، اما در مجموع دارای عملکرد نسبتاً اثر بخشی ارزیابی می‌شود.	- در صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک برای پوشش ضمانت‌نامه‌ای طرح ملی توسعه تولید پوشاک در مناطق روستایی، به استناد صورت‌جلسه مجمع عمومی عادی (به‌طور فوق‌العاده) صندوق به شماره ۲۶۸۱۸۷ مورخ ۱۳۹۸/۲/۲۵ مبلغ یک هزار میلیارد ریال برای افزایش سرمایه از منابع تبصره «۱۸» قانون بودجه سال ۱۳۹۸ اختصاص داده شد. - حمایت از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی از طریق افزایش سرمایه صندوق بیمه معدنی و صنایع معدنی (افزایش سرمایه صندوق از ۱۴۰ میلیارد تومان به ۳۵۰ میلیارد تومان در سال ۱۳۹۸ و رسیدن به میزان ۵۰۰ میلیارد تومان در سال ۱۳۹۹ توسط سازمان ایمیدرو انجام شد. - در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ افزایش سرمایه دولت در صندوق ضمانت صادرات تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو مصوب شد. - درخصوص صندوق حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع پیشرفته و صندوق توسعه صنایع دریایی به رغم پیگیری‌ها، تا پایان سال ۱۳۹۹ اقدامی جهت افزایش سرمایه صندوق متناسب با افزایش حجم فعالیت‌ها در نظر گرفته نشده است. - پیرو تصویب‌نامه ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی بسته حمایت از توسعه صادرات	بند «خ» ماده (۴۶) حمایت لازم از صندوق‌های ضمانت صادرات، ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک، تحقیقات و توسعه الکترونیک، بیمه فعالیت‌های معدنی و صنایع دریایی

ماده	خلاصه عملکرد*	ارزیابی عملکرد
	غیرنفتی به شماره مصوبه ۴۴۶۱۰ مورخ ۱۳۹۹/۰۴/۴ به کلیه دستگاه‌های مرتبط ابلاغ گردید. با پیگیری‌های صورت گرفته مبلغ ۵۰۰ میلیارد ریال از ۶۰۰۰ میلیارد ریال اعتبارات مندرج تخصیص یافت. سازمان توسعه تجارت تا سقف بودجه تخصیصی (۵۰۰ میلیارد ریال) نسبت به پرداخت مشوق‌های صادراتی اقدام می‌نماید.	
ماده (۵۴) بومی‌سازی حداقل ۸۵ درصد دانش طراحی و ساخت تجهیزات مورد نیاز صنعت حمل‌ونقل ریلی شهری و بین‌شهری	اقدامات انجام شده درخصوص اجرای این حکم به شرح زیر است: - پیگیری اخذ مجوز از شورای اقتصاد و پیگیری اخذ تأییدیه نهایی بهره‌بردار نهایی پروژه تأمین ۴۵۰ دستگاه واگن مترو شیراز، اهواز و تبریز با شرکت پوژن چین و پروژه تأمین ۹۶۰ دستگاه واگن مترو کرج و تهران با شرکت اشتدler سوئیس - اتصال برخط و به‌روزرسانی مستمر فهرست توانمندی‌های شرکت‌های تولیدی نرم‌افزار و محصولات آنها و سازماندهی خرید این محصولات، - تهیه بانک اطلاعات توانمندی‌های فنی مهندسی بیش از ۱۴۰۰ واحد مهندسی و ۳۰۰ مرکز پژوهشی فعال - وزارت متبوع با جهاد دانشگاهی دانشگاه علم و صنعت ایران (استفاده از ظرفیت‌های دانش‌بنیان) همکاری در جهت تولید و جذب دانش فنی جهت ساخت و تعمیق ساخت داخل انواع واگن و لوکوموتیو را آغاز نموده و طی زمانبندی تعریف شده طی جلسات مشترکی برروند اجرای آن نظارت می‌کند. - تدوین سیاست‌های حمایتی برای سازندگان داخلی تجهیزات و صنایع ریلی شهری و برون‌شهری در قالب برنامه راهبردی صنایع حمل‌ونقل ریلی	براساس گزارش‌های موجود، سهم ساخت داخل واگن‌سازی در کشور به‌طور متوسط حدود ۵۰ درصد برآورد می‌شود. البته این سهم نسبت به نوع واگن متفاوت است. نتیجه: با توجه به شرایط بین‌المللی و مشکلات همکاری مشترک شرکت‌های خارجی با شرکت‌های ایرانی، این حکم دارای عملکرد نسبتاً اثربخش ارزیابی می‌شود.
ماده (۵۶) نظارت بر طراحی و ساخت خودروهای داخلی با هدف ارتقای ایمنی متناسب با حداکثر سرعت	با عنایت به تصویب استانداردهای ۸۵ گانه ایمنی خودرو توسط شورای عالی استاندارد، کلیه خودروهای طراحی داخل، تولید داخلی و یا خودروهای تولید با عمق ساخت داخلی کمتر، موظف به اخذ استاندارد ۸۵ گانه از سازمان ملی استاندارد می‌باشند. در غیر این‌صورت از شماره گذاری آنها و تحویل به خریدار جلوگیری به‌عمل می‌آید. این موضوع به‌صورت مستمر توسط سازمان ملی استاندارد درحال نظارت است.	همان‌طور که از محتوای حکم ماده (۵۶) مشخص است، هدف تعیین شده برای صنعت خودرو کشور در طی برنامه ششم توسعه، دستیابی به خودرو داخلی ایمن است. در راستای اجرایی شدن این حکم، روند اجباری شدن رعایت استانداردها برای خودروهای داخلی در سه فاز ۵۲ گانه، ۶۳ گانه و در نهایت ۸۵ گانه برنامه‌ریزی شد. به این‌صورت که از ابتدای دی‌ماه ۱۳۹۶ رعایت استانداردهای ۵۲ گانه، از دی‌ماه ۱۳۹۸ رعایت استاندارد ۶۳ گانه و از دی‌ماه ۱۳۹۹ رعایت استانداردهای ۸۵ گانه خودرویی اجباری شد. لکن با مذاکرات صورت گرفته فیما بین وزارت صمت، خودروسازان و سازمان ملی استاندارد به‌دلیل

ماده	خلاصه عملکرد*	ارزیابی عملکرد
		شرایط خاص کشور، اجرای الزامات ۹ استاندارد اجباری تأیید نوع خودرو^۱ از استانداردهای ۸۵ گانه از قبیل بخش‌های الکترونیکی و مقاومت کابین به تعلیق درآمد. نتیجه: با توجه به تأثیر قابل توجه ۹ استاندارد اجباری معلق شده در ارتقای ایمنی خودرو، این ماده دارای عملکرد فاقد اثربخشی ارزیابی می‌شود.
ماده (۶۶) حضور مؤثر نظام آموزش عالی کشور در تولید، توسعه و نشر علم و فناوری اجرای کردن جدول (۱۳) درخصوص سهم محصولات با فناوری متوسط به بالا از کل محصولات صنعتی و صادرات کشور	- ایجاد پلتفرم بومی آنلاین اطلاع‌رسانی و خودارزیابی آمادگی برای انقلاب صنعتی چهارم و بلوغ دیجیتال با عنوان MI4MA و به نشانی www.iri4.ir/digital-assessment - پیشبرد سایر اقدامات در راستای توسعه فناوری‌های دیجیتال به منظور ارتقای بهره‌وری و رقابت‌پذیری در سطح بین‌المللی، کاربردی نمودن فناوری‌های صنعت ۴۰ در صنایع تولیدی و افزایش آگاهی صنایع درخصوص ضروریات، فرصت‌ها و مزایای فرایندها و فناوری‌های صنعت ۴۰. - در ارتباط با جدول (۱۳) همه ساله ۴۰٪ از اعتبارات پژوهشی جهت عقد قرارداد پژوهشی با مؤسسات آموزشی از طریق شورای عالی عتف، اختصاص می‌یابد. - همکاری مؤثر با انجمن‌های تخصصی و فنی مهندسی داخلی - برگزاری جلسات و پیگیری اجرایی کردن تفاهمنامه با دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی در جهت تقویت کلیه صنایع و بهره‌گیری از ظرفیت‌ها (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، جهاد دانشگاهی، دانشگاه آزاد اسلامی، تربیت مدرس و پیام‌نور) - برنامه‌ریزی و اجرای برنامه جامع آموزشی بخش صنعت، معدن و تجارت و تهیه، ابلاغ و اجرای برنامه نیازسنجی آموزشی بخش با همکاری کلیه مراکز آموزش عالی	هدفگذاری قانون برنامه ششم توسعه برای شاخص سهم محصولات با فناوری متوسط به بالا از تولید ناخالص داخلی عدد ۴/۲ درصد را نشان می‌دهد که عملکرد این شاخص در سال ۱۳۹۹ بیش از ۴/۶ درصد برآورد می‌شود.^۳ ایران در شاخص صادرات محصولات فناوری بالا از کل صادرات در منطقه در جایگاه یازدهم قرار دارد، که در برنامه ششم رتبه سوم برای آن هدفگذاری شده بود (سازمان برنامه و بودجه کشور، ۱۴۰۰) ۳۸/۵ درصد از کل محصولات صنعتی ایران را محصولات با فناوری متوسط به بالا تشکیل داده است که طبق هدفگذاری برنامه ششم توسعه این سهم باید به ۴۸ درصد افزایش می‌یافت. نتیجه: فارغ از ایرادات هدفگذاری برای این حکم که در بخش بعد به آن پرداخته شده است، تحلیل آمار حاکی از انجام عملکرد غیراثربخش درخصوص ارتقا سهم محصولات فناوری متوسط به بالا از کل محصولات صنعتی و صادراتی کشور مبتنی بر اهداف این حکم است.
ماده (۱۰۵) بند «ت» تعیین رایزنان بازرگانی در سفارتخانه‌های ایران در کشورهایی	در رابطه با این حکم اقدامات ذیل انجام شده است: - برگزاری آزمون‌های تخصصی و جلسات کمیته انتخاب رایزنان بازرگانی	براساس آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران طی سال‌های اجرای برنامه ششم توسعه، مهم‌ترین مقاصد صادراتی کشور براساس ارزش صادرات کالا به ترتیب کشورهای چین با متوسط ۲۳ درصد سهم صادرات از کل صادرات کالاهای غیرنفتی، عراق ۲۱ درصد،

۹. استاندارد اجباری تأیید نوع خودرو که به تعلیق درآمد، شامل موارد ذیل است:
استاندارد ملی حفاظت از عابر پیاده، استاندارد ملی نشانگر تعویض دنده، استاندارد نشانگر فشار باد تایر، الزامات ESC در استانداردهای ترمزگیری، استاندارد چراغ رانندگی در روز، الزام چراغ رانندگی در روز در استاندارد نصب چراغ‌ها، استاندارد سیستم ترمز اضطرار پیشرفته، استاندارد سیستم هشدار انحراف از مسیر، استاندارد استحکام کابین (CAB).
- انقلاب صنعتی چهارم در حال حاضر جریان غالب تولید است که با بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات در صنعت پدیدار شده است و به عنوان «صنعت ۴۰» نیز شناخته می‌شود.
- شایان ذکر است هدفگذاری صورت گرفته برای این شاخص کمتر از عملکرد شاخص در سال میناست و لذا مقایسه هدف و عملکرد در طی سال‌های اجرای برنامه ششم توسعه فاقد اعتبار است. یکی از محدودیت‌های محاسبه این شاخص عدم اجماع و اتفاق نظر روی مصادیق کدهای HS فناوری متوسط به بالاست و لذا به نظر می‌رسد سنجش‌های یکسانی در تعیین اهداف و گزارش‌های عملکرد مبنا قرار نگرفته است.

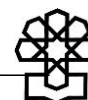
ماده	خلاصه عملکرد*	ارزیابی عملکرد
که براساس آمار گمرک بیشترین رابطه تجاری با ایران را دارند.	-انجام استعلامات لازم از سایر دستگاه‌ها درخصوص افراد منتخب کمیته -رایزان بازرگانی جهت اعزام به کشورهای روسیه، عمان، آذربایجان، چین، ترکیه و ارمنستان انتخاب شده‌اند به‌گونه‌ای که درحال حاضر احکام انتصاب رایزان بازرگانی روسیه، عمان، آذربایجان و چین توسط وزارت امور خارجه صادر و فرد منتخب جهت اعزام به ارمنستان نیز به آن وزارت جهت صدور حکم معرفی شده است. ضمناً منتخب اعزام به کشورهای ترکیه در کمیته نهایی مراحل مصاحبه و انتخاب را طی و در انتظار پاسخ استعلام امنیتی جهت ادامه مراحل انتصاب است. در ادامه موانع عدم تحقق اهداف قانونگذار به شرح ذیل نیز بیان می‌گردد: الف) افزایش نرخ ارز و عدم تحقق کامل بودجه مصوب (بودجه اختصاصی پوشش اعزام رایزن بازرگانی به تعداد اهداف کمی مشخص شده را نمی‌دهد) ب) عدم تعامل مناسب اقتصادی با برخی کشورهای همسایه و خروج از فهرست کشورهای هدف صادراتی برای اعزام رایزن بازرگانی مانند عربستان، بحرین و کویت ج) طولانی شدن زمان پاسخ به استعلامات	امارات ۱۲ درصد، ترکیه ۸/۲ درصد، افغانستان ۶ درصد، هند ۴ درصد، پاکستان ۲/۸ درصد، اندونزی ۲ درصد، تایلند و عمان ۱/۴ درصد، آذربایجان ۱/۱ درصد، روسیه و ارمنستان حدود ۰/۸ درصد بودند. براساس اطلاعات سازمان توسعه تجارت درحال حاضر رایزان بازرگانی در کشورهای چین، عراق، پاکستان، عمان، آذربایجان، روسیه، ارمنستان و قطر فعال هستند. مقایسه این اطلاعات گویای آن است که درحال حاضر در کشورهای امارات، ترکیه، افغانستان و هند که جزء سومین تا ششمین کشورهای مهم مقصد صادراتی ایران هستند و حدود ۳۰ درصد از صادرات کشور را به خود اختصاص دادند، رایزن بازرگانی اعزام نشده است. به عبارتی در اعزام رایزان بازرگانی شاخص بیشترین رابطه تجاری رعایت نشده است. شایان ذکر است طبق اهداف کمی تعیین شده مقرر شده بود در سال ۱۳۹۹ تعداد ۳۰ رایزن بازرگانی فعال باشند. نتیجه: عملکرد نسبتاً اثر بخش ارزیابی می‌شود.

* مطالب این بخش خلاصه‌ای از گزارش عملکرد وزارت صمت و گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه منتشر شده توسط سازمان برنامه و بودجه کشور طی سال‌های ۱۳۹۶ الی ۱۳۹۹ است.

بررسی عملکرد مواد قانونی برنامه ششم توسعه در بخش صنعت گویای آن است که اکثر احکام مرتبط با بخش صنعت در برنامه ششم توسعه اجرا شده، اما نسبت تحقق آنها متفاوت بوده که در ادامه درخصوص برخی از دلایل آن توضیح داده شده است.

۴. آسیب شناسی عملکرد برنامه ششم در بخش صنعت

عمده دلایل عدم موفقیت احکام برنامه ششم در بخش صنعت، به ایرادهای ناشی از قانونگذاری و هدفگذاری نامناسب، فقدان رویکرد آینده‌پژوهی (محدودیت‌های بین‌المللی، موانع محیطی، جهش نرخ ارز)، تخصیص ناکافی و تأخیر در تخصیص اعتبارات پیش‌بینی شده، نبود بازار رقابتی برخی تولیدات کشور، تأخیر در تدوین آیین‌نامه‌ها و معطل ماندن اقدامات لازم، نبود شاخص‌های مشخص برای ارزیابی برخی احکام و نبود ضمانت اجرا، اشاره کرد که در ادامه درخصوص هریک از موارد فوق به‌صورت مختصر توضیح داده شده است.

• ایرادهای ناشی از قانونگذاری

عملکرد ضعیف برخی از احکام نه به عملکرد دولت، بلکه به عدم اصابت حکم به هدف مورد نظر در اثر ایراد قانونی موجود برمی گردد. برای مثال در جزء «۲» بند «ب» ماده (۶) قانون برنامه دولت موظف شده سی درصد (۳۰٪) عوارض بندهای «ب»، «ج» و «د» ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش افزوده دریافتی از واحدهای تولیدی مستقر در شهرکها و نواحی صنعتی شهرستانها برای تأمین زیرساختها و ارائه خدمات در آنها هزینه کند. حال آنکه از محل این حکم، منابعی نصیب شهرکهای صنعتی نشده است، زیرا کالاهایی نظیر سیگار، بنزین، نفت گاز (موضوع بندهای «ب»، «ج» و «د» ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش افزوده) عمدتاً در خارج از شهرکهای صنعتی تولید می شوند. لذا عملکرد ضعیف این حکم ناشی از ایراد وارده در زمان تدوین حکم قانونی است.

• فقدان رویکرد آینده پژوهی در فرایند تدوین برنامه

در طول برنامه های توسعه اغلب عوامل برنامه ریزی نشده مانند شرایط بین المللی، نوسانات شدید نرخ ارز، تغییرات قیمت نفت و تأثیرات آن بر متغیرهای کلیدی اقتصاد کشور و خشکسالی بر فرایند اجرای برنامه های توسعه غلبه کرده و محملی برای خروج دولت و عدم تعهد بر اجرای دقیق برنامه ها شده است. برای مثال یکی از عوامل مؤثر بر عملکرد بخش صنعت نوسانات شدید نرخ ارز است و به رغم تکالیفی که در ذیل مواد (۷۲) قانون برنامه پنجم توسعه، تبصره «۳» ماده (۲۰) قانون رفع موانع تولید رقابت پذیر و ارتقای نظام مالی کشور و بند «ت» ماده (۴۶) قانون برنامه ششم توسعه، درخصوص انجام اقدامات لازم جهت طراحی و به کارگیری ابزارهای پوشش ریسک نوسانات نرخ ارز به عهده دولت گذاشته شده، سازوکار مشخصی برای پوشش نوسانات نرخ ارز و ممانعت از تکرار آثار مخرب آن بر بخش حقیقی اقتصاد ظهور و بروز نیافته است.

• نبود شاخص های قابل ارزیابی برخی احکام

مشخص نبودن سازوکار اجرا و نبود امکان سنجش برخی از احکام از دیگر دلایل دستاورد ضعیف از اجرای برنامه در بخش صنعت است. برای مثال در بند «پ» ماده (۴) قانون برنامه ششم توسعه به منظور توسعه بازارهای صادراتی دولت موظف به تلاش برای الحاق به سازمان تجارت جهانی شده است. فارغ از ارزیابی این حکم سنجش پذیری میزان تلاش محل ابهام است. در بند دیگری در همین ماده پیوستن به زنجیره های ارزش جهانی حکم شده است درحالی که سازوکار اجرایی برای تحقق این هدف مشخص نشده است.

• تأخیر در تدوین آیین نامه ها و اجرای احکام قانونی و عدم ضمانت لازم الاجرا

در قانون برنامه ششم توسعه مقرر شده بود اولویت های صنعتی حداکثر ۶ ماه از زمان لازم الاجرا شدن قانون برنامه ششم توسعه تدوین شود، این حکم در سال آخر برنامه و در تاریخ ۱۴۰۰/۴/۲ اجرایی شد. تأخیر در اجرای این حکم فارغ از نتیجه و اولویت بندی انجام شده، منجر به منفعل شدن سیاست های حمایتی بخش صنعت شد.

تدوین آیین نامه اجرایی درخصوص اجرای طرح جایگزینی محصولات کم بازده صنعتی و پر مصرف سالیانه بیست درصد (۲۰٪) ظرف ۶ ماه از زمان لازم الاجرا شدن قانون برنامه، یکی دیگر از موارد تأخیر است. آیین نامه با تأخیری نزدیک به ۲ سال در تاریخ ۱۳۹۸/۱۰/۸ به تصویب رسید.

تهیه طرح نوسازی و بازسازی صنایع با هدف کاهش شدت انرژی و افزایش بازدهی و ارتقای کیفیت تولیدات داخلی حداکثر تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه از دیگر اهداف برنامه ششم توسعه در بخش صنعت بود که در سال پایانی برنامه و در تاریخ ۱۴۰۰/۱۰/۲۹ توسط هیئت وزیران تصویب شد. تأخیر در تدوین آیین‌نامه و طرح‌ها، اجرا نشدن حکم و عدم تحقق هدف مورد نظر را در پی دارد که به صورت زنجیروار اثر منفی آن به سایر اهداف برنامه نیز رسوخ می‌کند. برای مثال بموقع نبودن تدوین و تصویب طرح نوسازی و بازسازی صنایع و عملیاتی نشدن آن موجب کاهش بهره‌وری در بخش صنعت و کاهش اثرگذاری بخش صنعت بر رشد اقتصادی مطلوب برنامه می‌شود.

• **هدفگذاری غیرواقع‌بینانه و تفاوت معنادار در آمارهای ارائه شده برای ارزیابی عملکرد با آمارهای هدفگذاری شده**

مقدار هدفگذاری شده در برخی از شاخص‌ها با منطق صحیحی انتخاب نشده است که تفسیر عملکرد را مبهم و جانبدارانه می‌کند. برای مثال شاخص سهم محصولات با فناوری متوسط به بالا از تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۹۶ معادل ۱/۵ درصد پیش‌بینی شده است، درحالی که مقدار این شاخص در سال ۱۳۹۵ (سال پایه) و عملکرد آن در سال ۱۳۹۶ بیش از ۴ درصد بوده است. به عبارتی سهم پیش‌بینی شده در برنامه (وضعیت مطلوب) از میزان واقعی (عملکرد) کمتر در نظر گرفته شده است و این با مفهوم چشم‌انداز و هدف در تعارض است.

• عدم تخصیص بودجه کافی

پیش‌بینی و تخصیص اعتبارات کافی یکی از ابزارهای مهم در تحقق اهداف برنامه است. درخصوص برخی از احکام قانون برنامه ششم از جمله اعزام ریزنان بازرگانی به کشورهای طرف تجاری یا افزایش سرمایه صندوق‌ها به دلیل عدم پیش‌بینی بودجه کافی، اهداف برنامه در حد مطلوبی اجرا نشده است.

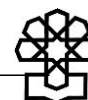
• نبود بازار رقابتی برخی تولیدات کشور

گرایش و تمرکز بنگاه‌های کشور به بازار داخلی (سهم حدود ۹۰ درصدی از کل تولیدات صنایع کشور)^۱ و فضای حمایتی ایجاد شده توسط دولت، انگیزه تولید کالاهای رقابتی و توسعه بازارها در کشور را کاهش می‌دهد. برای مثال این موضوع یکی از دلایل تأخیر در انجام اقدامات لازم برای تولید رقابتی و ارتقای کیفیت و سطح ایمنی در صنعت خودروسازی کشور است. عدم اقدام بموقع توسط خودروسازان کشور در اثر نبود فضای رقابتی سبب شد که قانونگذار به دلیل ایجاد شرایط خاص همچون شرایط بین‌المللی، حد مطلوب هدف تعیین شده در برنامه را نادیده بگیرد. برای مثال نظارت بر طراحی و ساخت خودروهای داخلی به منظور ارتقای ایمنی متناسب با حداکثر سرعت از اهداف برنامه ششم بود. در همین راستا استانداردهای ۸۵ گانه ایمنی خودرو مصوب شد، ولی در عمل اجرای الزامات ۹ استاندارد اجباری تأیید نوع خودرو از قبیل بخش‌های الکترونیکی و مقاومت کابین برای مدتی به تعلیق درآمد.

جمع‌بندی و پیشنهادها

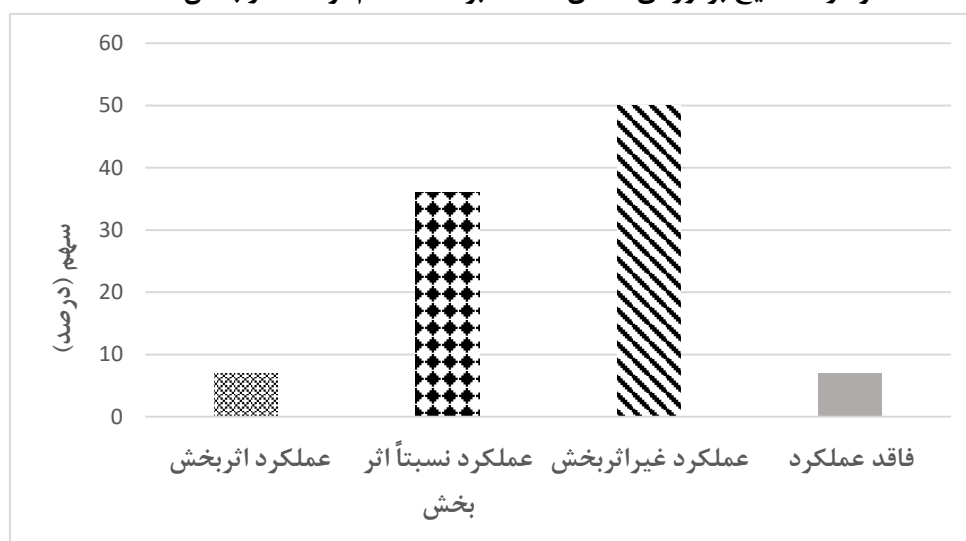
برنامه ششم توسعه با هدف دستیابی به رشد اقتصادی ۸ درصد طی سال‌های ۱۳۹۶ الی ۱۴۰۰ به تصویب رسید. بررسی شاخص‌های مرتبط با بخش صنعت نشان می‌دهد که متوسط رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت طی سال‌های

۱. سند نقشه راه توسعه صادرات کشور، مؤسسه پژوهش‌های بازرگانی.

۱۳۹۶ الی ۱۴۰۰ حدود ۲/۰۷ درصد در مقابل رشد هدفگذاری شده ۹/۳ درصد و متوسط سالیانه اشتغال ۱/۵ درصد در مقایسه رشد سالیانه ۳/۴ درصد (هدف برنامه) بوده است. به عبارتی بخش صنعت در ایفای نقش خود در تحقق رشد ۸ درصدی اقتصاد کشور موفق عمل نکرد. به منظور بررسی چرایی این موضوع، عملکرد احکام ششم مرتبط با بخش صنعت ارزیابی شد که نتایج این ارزیابی در نمودار ۹ ارائه شده است. براساس نتایج به دست آمده در هر حکم، ارزیابی در چهار دسته بندی؛ فاقد عملکرد، دارای عملکرد غیر اثربخش، دارای عملکرد نسبتاً اثربخش و اثربخشی کامل انجام شد.

نمودار ۹. نتایج برآوردی تحقق اهداف برنامه ششم توسعه در بخش صنعت

مأخذ: محاسبات تحقیق.

همان طور که از آمار نمودار ۷ مشخص است، در طول برنامه ششم توسعه بیش از ۵۰ درصد از احکام دارای عملکرد فاقد اثربخشی و حدود ۳۶ درصد از احکام دارای عملکرد نسبتاً اثربخش بودند. همچنین احکام فاقد عملکرد و احکامی که دارای عملکرد کاملاً اثربخش بودند تقریباً با سهمی برابر و حدود ۷ درصد از مجموع احکام بخش صنعت را به خود اختصاص داده اند. در جدول ۵ فهرست احکام ارزیابی شده مرتبط با هر بخش ارائه شده است.

جدول ۵. خلاصه نتایج ارزیابی عملکرد احکام مرتبط با بخش صنعت

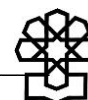
نتیجه ارزیابی	فهرست احکام
فاقد عملکرد	جزء «۲» بند «ب» ماده (۶)
دارای عملکرد غیر اثربخش	ماده (۴) بند «پ»، بند «الف» ماده (۴۶)، بند «ب» ماده (۴۶)، بند «ت» ماده (۴۶)، بند «ح» ماده (۴۶)، ماده (۵۶)، ماده (۶۶)
دارای عملکرد نسبتاً اثربخش	جزء «۴» بند «الف» ماده (۲۷)، جزء «۳» بند «الف» ماده (۴۴)، بند «خ» ماده (۴۶)، ماده (۵۴) ماده (۱۰۵)، بند «ت»
عملکرد اثربخش	بند «پ» ماده (۴۶)

یکی از عواملی که می‌توانست در تحقق رشد و ارتقای بهره‌وری بخش صنعت اثرگذار باشد، طرح بازسازی و نوسازی صنایع بود، این طرح با تأخیر بسیار در سال ۱۴۰۰ به تصویب رسید و با وجود تحقق حکم، اثربخشی لازم را نداشت. در برنامه ششم توسعه به دلیل عدم موفقیت برنامه‌های توسعه قبلی در اجرای حکم تدوین استراتژی توسعه صنعتی، تنها برشی از تدوین استراتژی صنعتی، یعنی تعیین اولویت‌های صنعتی مورد هدف قرار گرفت، که این حکم نیز با تأخیر در اواخر سال ۱۴۰۰ اجرا شد. هرچند به دلیل تعدد اولویت‌های ۹ گانه مصوب، اثربخشی تعیین اولویت در اصابت سیاست حمایتی به بخش‌های پیشران صنعتی محل ابهام است و مهم‌تر آنکه برنامه مشخصی برای صنایع اولویت‌دار ارائه نشده است.

در ارتباط با توسعه بازارهای صادراتی و تسهیل روابط تجاری در برنامه ششم توسعه احکام متعددی از جمله اعزام و فعال کردن رایزنان بازرگانی در کشورهایی که ایران بیشترین رابطه تجاری با آنها دارد مد نظر قرار گرفته، اما در کشورهای امارات، ترکیه، افغانستان و هند که حدود ۳۰ درصد از صادرات کشور را به خود اختصاص داده‌اند، این مهم صورت نگرفته است.

در حوزه صنعت پتروشیمی در برنامه ششم توسعه دستیابی به صد میلیون تن محصول پتروشیمی هدفگذاری شد. این نحوه هدفگذاری منجر به تمرکز سرمایه‌گذاری‌های حوزه پتروشیمیایی در حلقه‌های بالایی زنجیره تولید، تشدید توسعه نامتوازن این صنعت و غفلت از توسعه صنایع میانی و واسطه‌ای مرتبط با نیاز صنایع پایین‌دستی شد. به‌طوری که از ۲۶ میلیون تن محصول پتروشیمی اضافه شده به ظرفیت اسمی محصولات پتروشیمی کشور طی سال‌های برنامه ششم توسعه، بیش از ۹۶ درصد آن به محصولات متانول، اوره و آمونیاک و خوراک بالادستی اختصاص یافته است. به‌عبارتی هرچند این حکم برنامه ششم توسعه در حد قابل‌قبولی محقق شد، اما اثربخشی آن در تکمیل زنجیره ارزش محل ابهام است.

نتایج این گزارش نشان می‌دهد با وجود حجم بیش از ۴۰ درصدی ماشین‌آلات به کشور، بیش از ۶۰ درصد محصولات صادراتی کشور را محصولات فراوری نشده کشاورزی، معدنی و شیمیایی به‌خود اختصاص داده است و سهم تولید کالای ساخت‌محور رقابتی در ترکیب صادرات کشور کم است. عمده تمرکز تولیدات صنعت ساخت کشور با برآوردی حدود ۹۰ درصد بر بازار داخل است. لذا با هدف تعمیق ساخت داخل، تنوع‌بخشی به محصولات و تولید محصولات رقابتی که بازارهای صادراتی را هدف بگیرد، «تقویت رویکرد ساخت‌محور توسط وزارت صمت با همکاری دستگاه‌های اجرایی و سازمان‌های پشتیبان از طریق ایجاد ساختار نظام‌مند و تقویت پیوند شبکه‌سازی در صنایع کشور با هدف توسعه تولید رقابتی و صادرات‌محور» به‌عنوان سیاست راهبردی برنامه هفتم پیشنهاد می‌شود.

۱. آمار حساب‌های ملی ایران، مرکز آمار ایران، سال‌های ۱۳۶۸-۱۳۹۹.
۲. بایسته‌های راهبردی تدوین برنامه هفتم توسعه (با نگاهی به آسیب‌شناسی برنامه‌های توسعه قبلی و شرایط ویژه اقتصاد کشور)، مرکز پژوهش‌های اتاق ایران، ۱۳۹۹.
۳. بررسی وضعیت تأمین مالی بخش صنعت و معدن با تأکید بر نقش بازار سرمایه، چالش‌ها و پیشنهاد، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۴۰۰.
۴. پایش ملی محیط کسب‌وکار ایران، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، سال‌های ۱۳۹۶-۱۴۰۰.
۵. تحلیلی بر تقاضای واقعی ناوگان حمل‌ونقل ریلی در کشور و توانمندی ساخت داخل، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل، ۱۶۵۴۳، ۱۳۹۸.
۶. سند نقشه راه توسعه صنعت کشور ۱۳۹۹-۱۴۰۴، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، سازمان توسعه تجارت، ۱۳۹۸.
۷. عملکرد توسعه فناوری نانو در دوران برنامه ششم توسعه براساس شاخص‌های ارزیابی این حوزه، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۸۲۲۵، ۱۴۰۱.
۸. گزارش اقتصادی و ترازنامه، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۷.
۹. گزارش عملکرد سالانه وزارت صمت، سال‌های ۱۳۹۶-۱۳۹۹.
۱۰. گزارش عملکرد رقابت‌پذیری صنعتی، یونیدو، ۲۰۲۲.
۱۱. گزارش عملکرد قوانین برنامه سال‌های ۱۳۹۶-۱۳۹۹، سازمان برنامه و بودجه کشور.
۱۲. مبصر، داریوش و همکاران. «ساختار صنعتی ایران در آینه برنامه‌های توسعه، آثار سیاست‌های صنعتی، تجاری و فناوری بر رشته فعالیت‌های صنعتی کشور»، مؤسسه مطالعات پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۹۷.

